

Legjobb és leghíresebb
pipere hólgyor: a
La
6959
Különleges Rizpor
BISMUTTAL VEGYITVE
VELOUTINE
CH. FAY, ILLATSZERÉSZ,
PARIS - 9, rue de la Paix, 9 - PARIS.

Szenzáció zeneujdonság!

Epp most jelent meg
Rózsavölgyi és Társa
cs. és kir. udv. zenekiadócégnél
Poor Vilmos 8078
átiratában zongorára
**a legszebb
külföldi dal**
I. kötet. Ára csak 3 kor.

CSÁSZÁRFÜRDŐ.
A főváros legnagyobb fürdőintéze, több mint 11 hó-
forrással (27°5'—65°5' C.) rendelkezik
Gőzfürdő 80 öltözővel, 1 forró és 2 langyos
medence. Gőzkamra (43—46°). Zuhany-
kamra. Hideg medence.
Iszapfürdő elkülönítve hölgyek és urak részére.
Fedett nőuszoda. Uruszoda 1860 m.
A kontinens legnagyobb intéze. Tükröződők. Török-
fürdők. Márvány, porcellán és kád-fürdők.
Gyógyhely 200 jól berendezett szobával.
Aranykő park.

Vérszegények és lábbadozók

Serravallo Chinabrot
vassal lgyanak
1/2 liter ára
1 frt 20 kr.
1/2 liter ára
2 frt 20 kr.

Készítő Serravallo gyógyszerész Triestben.
Pompás ízű, a miért a gyermekek is igen szívesen isszák.
Sokszor kitüntették. Minden gyógyszerárban kapni.

KATHREINER-FÉLE
Kneipp
maláta kávé.
Nagymama nem is!
Évek óta kitűnő pótételnek bizonyult a házkávéhoz.
Idég-, szív- és gyomorbetegségek, vérszegénység, or-
vosilag ajánlva. — Legkedveltebb kávéital a családok
szívében.

6 arany, 18 ezüst, 30 tisztelet és előismerő oklevél.
Kwizda-féle
korneburgi
marha-táppor.
Veterin-átiatikai szer lovak,
szarvasmarhák és juhok számára.
48 centésd óta a legkedveltebb táplálék
kiváló minőségű, rozsa emulsióval, a
tehenek tejének bővítésére és jobb te-
telek elállítására.
Ar: 1/2 doboz 75 kr., 1/2 doboz 35 kr.
Csupán a fenti védjeggyel ellátott valódi
és kapható minden gyógyszerárban és
gyógyüzletekben. — Főraktár:
Kwizda Ferencz Joh.
cs. és kir. oestr.-magyar és román
kir. és bolg. fejed. udv. szállító.
Kerületi gyógyszerésznél Korneburg, Bécs mellett.

Palais hajfijító
használatával a megoszott haj
eredeti színét nyeri vissza.
A fejbőrt nem festi, a ruha-
neműt nem fedi, a ruha-
előnye, hogy a hajfijítót
csak a hajra kell alkalmazni.
Főraktár Budapest: **Petri**
Otto gyógyszerárban,
I. Attila-körút 47. Kap-
ható: Váci-körút 66. sz.,
Nádor-utca 3. és Király-
utca 36. szám alatti gyógy-
szertárakban is. 8045

Chocolat
SUCHARD
LE MATTERHORN (GERVIN) dépas RIFFELALP, Suisse

Kipróbált és csatlakozó szer
hajkihullás,
fejkorpa,
ellen az **kopaszodás**
ANTICALVUS
mely teljesen ártalmatlan, a hajjal puhítja, növezteti és annak
szép színt ad. — Gyermekeknek is alkalmas használatra. —
Nagy üveg 2 korona. 5 üveg bérmentve küldetik.
Főszékhely: **KANITZ ÖDÖN** gyógyszerárban,
Balassa-Gyarmat.
Minden gyógyszerárban és drogeriában kapható.

A Vasárnapi Ujság teljes 4. évfolyama (1834—
1898-ig) eladó: az első 36
évfolyam kötet, a többi kötetlen. Egy-egy évfolyam
ára 3 frt. Cím a kiadóhivatásban meg tudható.

OFFICINÁJOS SÜRÍTETT MALÁTA-KIVONATA
legjobban ajánlható tüdőbetegségeknek, torokkatarrusnak, valamint régi
köhögésnek. Főképp kitűnő hatást gyakorol a gyermekek légzőszerve-
tének bajainál. Kellemes ízű, fogva szívesen szedik a gyermekek.
Egy üveg ára 1 forint; 5 üveg ára bérmentve 5 frt.
Kapható az összes gyógyszerárban, droga-, osemeg- és fűszerkereskedésekben
Magyarországi kizárólagos főraktár: **Török József** gyógyszerár Budapest, Király-utca 12.

SIEMENS és HALSKE
Budapest, VIII. kerület, Kerepesi-ut 21. szám.
Készít:
villamos világítási és erőátviteli központi telepeket és berendezéseket
városok, bányák, gyárosok és magánosok részére.
Elektrolytikus berendezéseket. Villamos vasutakat. Bánya-vasutakat.
Egyenáramu-, forgó áramu- és váltakozó áramu generatorokat és motorokat, vezetékekanyagokat, kábeleket, iv-
és izzó-lámpákat.
Távíró- és távbeszélő-készülékeket. — MÉRŐ-készülékeket.
Vasuti váltó-biztosító berendezéseket. Jelző-berendezéseket. MÉRŐ-készülékeket.
Vezeték-berendezéseket központi telepekhez való bekapcsolásra.
Világító testeket. Világító testeket.

**Foulards-
Selyemkelmék**
a legválogatottabb színárnyalatokban, utólrhetetlen vá-
lasztékban, valamint fekete, fehér és színes selymek a
jó viselhetőségért irásbeli jóállással. Közvetlenül eladás
gyári áron, egyes ruhákra is porto- és vámentesen a
házhoz szállítva. Ezer meg ezer előismerő levél. Minták
postafordultával.
GRIEDER ADOLF ÉS TSA
királyi szállítók
selymekelme-gyárak szövetsége Zürich. 7781

MATTONI-FÉLE
GISSHÜBLER
legtisztább égyényes
SAVANYU-KÚT

MINDENÜTT KAPHATÓ
RÉTHY FÉLE
PEMETEFÜ CZUKORKA
LEGJOBB
rekedség
kórhózes
hurut ellen.
1 doboz ára 30 kr. 5 doboz bérmentve 1 frt 50 kr.
Székhely:
RÉTHY BÉLA gyógyszerár Békés-Csabán.

A női szépség
emelésére, tökéletesítésére és fenntar-
tatására legkiválóbb, teljesen ártalmat-
lan, vegyíztiszta és zsírmertés készí-
mény a
Margit Crème
Rövid idő alatt szűnőtt szeplőt, máj-
foltot, pattanást, bőrtörést (mitesszer)
és minden más bőrbajot. Kisimítja a
ránccokat és himlőhelyeket még ko-
ros egyénnek is ide bájos arcot
közösűs, ára 50 kr., nagy 1 forint.
Margit hólgyor 60 kr., 3 színen.
Margit szappan 35 kr. Margit
fogpép (Zahnpasta) 50 kr.
Készítő **FÖLDES** gyógyszerár,
Aradon Deák Ferencz-utca 11. sz.
Főraktár: **Török József** gyógyszerár, Buda-
pesten, Király-utca 12.

II. SZÁM. 1899.

BUDAPEST, MARCZIUS 12.

46. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és / egész évre 12 frt
POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt / félévre — 6

Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG / egész évre 8 frt
félévre — 4

Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK / egész évre 5.-
félévre — 2.50

Külföldi előfizetésekre a postailag
meghatározott viteldj is csatolandó.

PUKY MIKLÓS.

1806—1887.

NEM SZÁNDÉKOM életrajzot írni Puky Miklósról; hanem midőn a vejénél, Malatinszky György úrnál lévő fényképet, a mely Puky Miklóst gróf Teleki Lászlóval együtt tünteti föl, a tulajdonos szíves engedelmevel közzé teszem azon reményben, hogy érdekelni fogja a «Vasárnapi Ujság» olvasóit: felhasználom az alkalmat, hogy Puky Miklósról, s különösen Teleki László grófhöz való viszonyáról egyet-mást elmondjak.

Puky Miklós már ifjan élénk részt vett a heves-vármegyei tisztújításokon gróf Keglevich Miklós, báró Orczy István, Recský András, Borbély Tamás és más hazafiakkal együtt határozott szabadelvű irányban. 1848-ban Heves-vármegye alispánjává, s még ugyanazon évben képviselővé választott; 1849 elején pedig a honvédelmi bizottmány által Komárom várába küldetett kormánybiztosnak. Itteni működését később maga írta le.*

A függetlenségi harc leveretése után külföldre menekült. Volt is rá oka. 1851 szeptember 22-ikén a haditörvényszék által számos hazafiával, a többek között Almásy Pál, gróf Andrássy Gyula, gróf Batthyány Kázmér, Beöthy Ödön, Horváth Mihály, Kossuth Lajos és Szemere Bertallannal együtt, kötélt általi halálra ítéltetett. Az ítélet indoklása reá vonatkozólag a következőket mondja:

*Puky Miklós, pestmegyei, káitai születésű, körülbelül 39 éves, református, nős, földesúr; 1850 január 1-én felségértési vád miatt nyilván idéztetett, de meg nem jelent; mint Heves-megye követe a pesti országgyűlésen csak a törvényes időben vett részt, ellenben mint ugyanazon megye alispánja és kormánybiztos

* «Hazánk» 1885. évi márciusi füzet.

az 1848 okt. 3-iki manifesztum után is, és pedig január közepéig 1849. működött, e minőségben azonban a forradalmi hadsereg részére utoncok kiállításában kitűnő tevékenységet fejtett ki, nemzetőröket mozgóvá tett, s egy Ausztria felé útban lévő cs. kir. tisztnak elfogatását eszközölte, a honvédek felruházására s a forradalmi hadsereg élelmezésére tevékenykedett; továbbá mint a honvédelmi bizottmánytól 1849 január 29-én Komárommegye és a hasonnevű vár részére kinevezett kormánybiztos, ez állomást elfogadta s mint ilyen, a vár fentartására a

ségi nyilatkozatot nyilván közhírré tette, s az erre következő tisztújításkor a hivatalnokokat a függetlenségi acta megtartására megeskettette, egyszersmind a Komárom lakosságához bocsátott placatban az újon alkotott s a felség-sértő 1849 ápril 14-iki végzés által előidézett kormányformávali egyetértését leplezetlenül kimondta.*

Puky Miklós a világios fegyverletétel után egy ideig Tisza-Várkonyban rejtőzködött, azután Belgrádon át Konstantinápolyba menekült, on-

nan Marseille-be s 1850 májusban Brüsszelbe ment; tartózkodott Párisban és Londonban is, s végül 1855-ben Genfben telepedett le állandóan, a hol egy Pfeffer nevű poroszszal együtt nyomdát alapított s abban nyomatta ki 1864-ben a Horváth Mihály-nak «25 év Magyarország történetéből» és 1865-ben «Magyarország függetlenségi harcának története» című munkáit, melyeknek példányait akkor mohón olvasta a hazai közönség. Ez utóbbinak hatásait igen szépen jellemzi Tompa «Egy könyv olvasása közben» című versében, mely így kezdődik:

*Midőn ezt a könyvet kitarod:
Hívd egybe nőd, fiad s leányod,
Mind, a ki lelkeddel rokon!
Komoly hangon olvasva nékik,
Mig által-érzik, által-értik,
Mi írva áll a lapokon» stb.

PUKY MIKLÓS ÉS GRÓF TELEKI LÁSZLÓ.

Genfi fénykép után.

forradalmi kormány javára az által működött, hogy a védelmi eszközök előteremtésében a cs. k. hadcsapatok ellen, a sánczmunkánál s a hidszínálásnál, a lőszer készítésénél s a fegyverviselésre képes lakosság szolgálatra alkalmazásában a forradalmi katonai parancsnokokat is sikerrel gyámolította; hogy továbbá ugyanott megvezetett és üléseket tartott, melyekben a hivatalnokoknak a cs. k. hatóságok parancsai irányában minden engedelmesség, s a cs. k. csapatok által megszállott helyekre az élelemszállítás, s minden közlekedés az utóbbiakkal megtiltott, másrészt a népfelkelés s a szabadsapatok szervezése s utoncok állítása rendeltetett el. Ugyan ő továbbá Komárom várán rögtönítelő bíróságot állított, a független-

Bizony, a szülei háznál, a mint esténként szü-leink körül összegyűltünk, úgy olvastuk azt fel-váltva mi gyermekek fenhangan, mint a bibliát; és soha sem tudom elfelejteni azt a mély benyomást, a mit reám még mint serdülő ifjúra tett. S van-e természetesebb, mint hogy Puky Miklós-nak, az emigránsnak pályája azóta folyvást éber érdeklődésem tárgya volt?

Genfben az emigrációnak több tagja lakott állandóan. Gróf Teleki László, ha Genfben ment, mindig meglátogatta Puky Miklóst, a kihez benső barátság kötötte, s a ki iránt hogy mily feltétlen bizalommal viseltetett, mutatja az, hogy iro-

mányait és levelezéseit mindig nála tartotta letétben, s mutatja különösen végintézkedése. Midőn ugyanis gróf Teleki László elfogatása után kegyelmet nyert: meglátogatta Genfben Puky Miklóst, a ki őt, midőn haza utazott, az osztrák-bajor határig elkísérte. Elválásukkor gr. Teleki László egy kis utitáskát adott át Puky Miklósnak, azzal a megbízással, hogy nyissa fel, ha őt valami véletlen találná érni. Gróf Teleki László megdöbbenő halála után a táska felnyitván: abban gróf Teleki László végrendelete volt, mely szerint minden vagyonát Puky Miklósról hagyta. Ő a végrendeletet Almásy Pál után a legközelebbi rokonokhoz juttatta azon kijelentéssel, hogy egy pár emléktárgyon kívül minden igényről lemond, de azon kikötéssel, hogy az elhunytjának nála levő minden iratait s levelezéseit megtartja.*

Az iratok tényleg Puky Miklósnál maradtak. Ezen eldöntött különben én tőle magától is hallottam elbeszélni, midőn első alkalommal voltam szerencsés vele csak családi körben találkozni.

Ez iratok holléte azonban nem igen volt általánosan ismeretes, mert jóval később hírlapi felszólalás történt, hogy nem tudna-e valaki róluk felvilágosítást adni; a midőn is a fennebbi körülmény újból felemlítettett.**

Elegendő gróf Teleki Lászlónak úgyis, mint a »nemzeti igazgatóság« egyik tagjának a diplomáciai ténen s a külföldi hírlapirodalom terén kifejtett működését egyszerűen csak fölemlíteni, hogy mindenki előtt világos legyen: mily fontossággal bírnak ez iratok a magyar politikai történet szempontjából. Nem lesz tehát fölösleges, azt hiszem, ha ezen iratok további sorsáról egyet-mást röviden elmondok.

Horváth Mihály 1868-ban egy röpiratot adott ki »Kossuth Lajos újabb leveleire« cím alatt, a melyvel ellensúlyozni kívánta Kossuthnak a kiegyezés ellen folytatott agitációját. Hogy érvelésének annál nagyobb sulya legyen, a röpirat végén bő idézeteket közöl gróf Teleki László levelezéséből, annak bebizonyítására, hogy maga Kossuth sem bízott már a nemzet forradalmi hajlamaiban, s készen volt arra, hogy a nemzet ki fog egyezni uralkodójával; kéri tehát, hogy ne górdítsen akadályokat azoknak működése elébe, a kik a kiegyezés alapján akarják a nemzet további bekés fejlődését előmozdítani. »S e levelek közlésére teljesen jogosultnak érzem magamat, — írja Horváth Mihály, — mert azok egyáltalában nem magánjellemtűek: a »nemzeti igazgatóság«-nak, — miként Kossuth Lajos maga nevezte a külföldön lévő forradalmi komitét, — fejtől a nemzeti igazgatóság egy tagjához a nemzet közügyeiben írott, a nemzet sorsát mélyen érdeklő levelek nem lehetnek magánlevelek, melyek közlését az illető s lovagiaság tiltaná. E levelek közlésére tehát teljesen fel vagyok jogosítva.«

Kossuth természetesen ezt sem hagyta szó nélkül, és a »Magyar Ujság« 1868. évi július 24-iki számában az ő magán-leveleinek nyilvánosságra hozataláért hevesen megtámadta Horváth Mihályt, a ki viszont a »Pesti Napló« 1868. július 30-iki számában hosszasan védekezett.

Puky Miklós is beleszólt a vitába a »Hon« 1868. évi augusztus 8-iki számában, s előbocsátván, hogy gróf Teleki László halála után az ő akaratából minden levelezésének és irományának jogos birtokába ő jutott, elmondja, hogy Horváth Mihály elkérte ugyan tőle azokat, hogy az emigráció történetének tervezett megírásánál felhasználja, de a körülmények ezt

nem engedvén meg, Puky Miklós az iratokat visszakérte s egyúttal azoknak közzététele ellen tiltakozott. Ennélfogva tehát ez iratokat a maga jogos tulajdonának tekintvén, azok közzétételelől, — ha netalán másolatokat vett volna, — újból eltiltja. Majd ismét a »Hon« szeptember 11-iki számában szólal fel, s hosszabb indoklás alapján újból a leghatározottabban tiltakozik a Teleki-féle iratok felhasználása ellen, kijelentvén, hogy azt tulajdoni joga megsértésének fogná minősíteni.

Úgy látszik, e felszólalásnak kellő eredménye is lett, — legalább én nem találok nyomát, hogy ezen iratokat Horváth Mihály azután használta volna.

Minthogy pedig azóta Puky Miklós is elköltözött az élők sorából: méltán felmerül most már az a kérdés, hogy mi lett tehát a Teleki-féle iratokkal, hol vannak azok jelenleg?

E kérdésre óhajtok, — a mennyire tudok, — megnyugtató feleletet adni. Ezen iratok, a mint Puky Miklós idézett nyilatkozatai egyikeben fölemlíti, 1868-ban még külföldön voltak, valószínűleg Genfben, s így ez idő után kellett azoknak Puky Miklóshoz haza kerülniök. En úgy tudom, hogy ez iratok — a melyek egy kötetbe voltak kötve, — Puky Miklós halála után lepecsételve Irányi Dánielnek adtak át, Puky Miklós rendelkezésének megfelelően. A Történelmi Társulat 1897. évi február 18-iki közgyűlésén fölolvastott titkári jelentésben a következő értesítés foglaltatik: »Budapest főváros arvaszéke Irányi Dániel hagyatékából egy csomagot nálunk (t. i. a történelmi társulatlal) letéteményezett, mely csak 1914-ben lesz felbontandó.«* Én tehát azt hiszem, hogy e csomagban kell lenni a gróf Teleki László emigrációs iratainak.

Újabban hallottam különben azt is, hogy ez iratok a sárospataki főiskola könyvtárába kerültek volna; az említett főiskola igazgatóságának szíves értesítése szerint azonban ottan nincsenek. Egyébiránt Puky Miklós, — néhai Puky Miklós emigránsnak jelenleg is élő fia, — volna a legilletékesebb e tekintetben megadni azon felvilágosítást, melyet tőle úgy a kiváló apa emléke iránti hálás kegyelet, mint a hazai történelmi irodalom érdeke szempontjából egyaránt várhatunk, valamint azt is, hogy boldogult édes atyjának az emigráció ideje alatt vezetett naplójegyzeteit e korszak történetének kutatóira nézve valamely módon hozzáférhetővé fogja tenni.

Végül még, azt hiszem, nem lesz érdektelen fölemlíteni, hogy a gróf Teleki László emléktárgyai közül a Puky Miklós hagyatékában maradt egy diszkard, a mely egykor gróf Teleki László testvérbátyjára, a híres történetíró, akadémiai előnök, ref. egyházkerületi főfelügyelő, és a sáros-pataki ref. főiskola búzgó főgondnokára, gróf Teleki József, s állítólag valaha a híres Teleki Mihályé volt. Ezt a kárdat Puky Miklós halála után, az ő rendelkezéséhez képest, fia, Puky Miklós a sárospataki főiskola múzeumának küldötte el.

Puky József.

ÖNIGAZOLÁS.

Ha szememre vetik olykor,
Verset miért faragok?
Előismerem, joguk van rá,
S nem táplálók haragot.

A mit írok, — tudom én is, —
Nem mondhatni, hogy remek,

* »Századok«. 1897. évi márciusi füzet, 197—198. lap. Megjegyzem, hogy a Történelmi Társaság iratai a Nemzeti Múzeumban vannak elhelyezve.

Drága gyönggyel összemérve
Légben úszó porszemek.

Ámde, nézd, a messze mennyről
Mennyi csillag hint sugárt,
Vénus fénye a kicsinynek
Ugy-e bizony mit sem árt.

Sűrű felleg a mint ömlik,
Szomjú földet gazdagít,
Harmat gyöngye ékesíti
Kis virágok szirmai.

Szép kertedben rózsza mellett
Rozmaringszál is virul,
Édes illat abból is száll,
Bárha nem oly pazarul.

Hogyha mindig nap sugar sűt,
Vagy ha zápor omlanék:
Kicsiny földünk réges-régen
Eltemetett omladék.

Hogyha néha verset írok,
Ne vegyék azt zokon,
Jól esik, ha a mit érzek,
Kis betűkbe rajzolom.

Szálló pára, tűnő szikra,
Mind szívemből eredett;
A ki őket létre hozta:
Fájdalom és Szeretet!

Éj ül majd az én szememre,
Egyre jobban alkonyul,
Nem csoda, ha bánatomnak
Pásztortűze ki-kigyúl.

Dalaim ha forgatjátok,
Nem ragyog ott csillagfény,
Melegedni pásztortűznél
S bűt feledni hivlak én.

Könyves Tóth Kálmán.

KORHADI FAKERESZTEK.*

Irtó Rákosi Viktor.

Sokat járkáltam szerteszét a világban. Álltam a San Genaro templom erkélyén, bámultam a dicső Nápolyt s kék tengeröblét, az oltáratlan tűzű Vezuvvval, Sorrento sötétzöld olajfaerdőivel, Castellamare és Posilippo piros-fehér házaival beszélve. A Szent Péter templom tetejéről hallgattam a harangok zúgását, melyek a feltámadást hirdették az örök város lakóinak. A Mont-Marte csúcsáról bámultam le a világ fővárosának lázas nyüzsgésére. A norvég fjordok közt hallgattam az éjszakai szél üvöltését, mely tán azért fájdalmasabb ott fent, mert a szélvész testét az éles sziklák megtépik...

És mégis, és mégis... Mikor hazatértem csendes otthonomba, éjszakai álmaimba nem löpöztek be Nápoly szépségei, Róma nagy emlékei, Páris gyönyörei s Norvégia vad tájai. Ébren, emlékemben sokszor visszavarázoltam a napokat, melyeket ott töltöttem. De álmaim máshová vezettek.

Évekkel ezelőtt a Hargittán, a nagy székel havason utaztam keresztül. Teljes pompájában állt az erdő, az ég felbőltön volt s a halás madarak legszebb dalukkal dicsérték a teremtet. S mikor lassan kapaszkodtunk fölfelé, egyszer csak egy sirdombot pillantok meg, korhadt fakereszttel. Azután egy másik sirdomb, harmadik sir... negyedik sir... kereszttel vagy a nélkül... A kocsis megemeli a kalapját.

— Micsoda sirok ezek?

— Honvédsirok.

— Kik vannak alattuk eltemetve?

— Ki tudná a nevüket megmondani? Negyven esztendeje annak, uram. Elestek a forradalomban. Isten nyugosztalja meg őket haló porunkban.

* Hasonló ezimű, most megjelenő könyvből.

— Ámen.

Hallgatagon haladtunk odább, a vadvirágos sirok elmaradtak.

... És mikor a Branyiszko csúcsán átkeltem, megint csak ott láttam a vadvirágos, elhagyott, besüppedt sirokat, a korhadt, félredőlt fakereszttel... A fuvaros megemelte süvegét és keresztet vetve magára, imádkozott az ismeretlen halottakért...

Hallgatagon haladtunk tovább, a vadvirágos sirok elmaradtak.

Elmaradtak ébrenlétem óráiból is, de álmaimban ezek kerestek fel s nem a boulevardokon, a korzókban és a galériák alatt, hanem elhagyott temetőben és szétaposott sirok közt bolyongtam álomvilágomban.

... Egy holdvilágos tavaszi estén Nagy-Kátáról Pándra mentem parasztszekéren. Szalmán fekvő szundikáltam, mikor a kocsi megállt.

— Hol vagyunk?

— A Tápió hídjá előtt.

... Ott álltunk a tápió-bicskei csatasíkon. A hold sárga fénye vonta be két oldalt a mezőt. És a mint fölemeltem a fejemet, a sárga fényben újra megjelentek a korhadt fakeresztek, a behorpadt sirok... egy... tíz... S mikor felugrottam és szénéztem, szemem előtt, jobbra és balra, előttem és mögöttem a névtelen halottak keresztjeinek százai, ezrei sorakoztak egymás mellé... mintha tekintetem előtt megnyúlt volna a határ... a végtelenségbe láttam... az egész ország megnyílt előttem... s a meredek bércekről, a csöndes völgyekből, erdők alól, patakok és zuhatagok mellől névtelen fakeresztek tárták felém száraz, fekete karjukat...

És akkor megértettem, hogy mit mondanak ezek a fakeresztek.

Az ismeretlen hősök, a névtelen vértanúk, az elfeledettek emelik felém száraz csontkarjukat.

Azok, a kik ezrével hullottak el a mezőn s jeltelen sirokban aluszszák örök álmukat.

Azok, a kik kimentek, a hir, a dicsőség legkisebb reménye nélkül... csak szenvedés, csak halál várt rájuk... de a nemzet becsületét megmentették.

Azok, a kiknek csontjaiból emelkedtek a hadvezérek és államférfiak nagyságát hirdető emlékoszlopok s a kiknek a dicsőségéről talán csak az esti szellő tud, mikor a sirjukon fakadt virágokkal szottogva játszadozik.

És akkor fölemelkedtem, levettem a kalapomat és két újjamat a sápadt holdvilág felé emelve megfogadtam, hogy a mi tehetőséget Isten belém adott, azt a tehetőséget arra fogom használni, hogy az utolsó nemzeti éposz kicsiny alakjainak egy szerény monumentumot fogok állítani.

Így született meg ez a könyv.

Vannak benne való történetek, poros aktákból, egykorú levelek megsárgult betűiből, még élő kortársak szóbeli előadásából kihámozva. Vannak benne fantasztikus históriák, melyekkel az akkori emberek szilaj lelkét óhajtottam jellemezni... Némelyik történetben a magam merész álmait regélem el... Itt-ott vidámban hurok pendülnek meg a mindennapi tábori életnek, a jókedvű, egyszerű katonafuk, nemzet-örök gondolkodásmódjának esetelésére...

Szívemből jött. Fogadják a szívükbe.

A sztreznói piros virágok.

I.

Néha valami nagy szomorúság fog el. Mikor a gyerekeim vidám szemébe nézek és együgyű fecsegésüket hallgatom, eszembe jut, hogy oly szép az élet és oly rövid. Megszületünk, kimáshunk egy kicsit a melegre sütkérezni, aztán

rögtön visszatérünk a megsemmisülésbe. Mikor holdas éjjel elkésett madarakat látok a hold-sugáron átsurranni, mindig az emberi élet jut az eszembe. Az is ilyen. Jövünk a sötétségből, egy pillanatra föltűnünk a világosságban, aztán megint elnyel a sötétség. Honnan jöttünk, hová megyünk: ezt a két titkot nem tudjuk kideríteni.

De vannak fáradt és unott pillanataim, mikor az életet hosszúnak találom és szeretném, ha már én is ott volnék abban a végtelen fekete zárandoklatban, mely örökkön-örökké a temető felé önti meg nem apadó tömegeit. Mikor megunom a ziháló mellet és sápadt arczsal futkosó embereket. Megunom ezt a hideg kővárost, beteg pompájával és örökös, kábító zajával.

Ilyenkor eltűnök innen és senki sem tudja, hová lettem. Kifekszem Lagosta sziklás partjára s a kék Adria mélységébe bámulok. Vagy elbujok a délibábos róna egy kis fehér tanyájába s barna paraszttal egy fából eszem a csillagos ég alatt. Vagy fölhatolok a Kárpátok legmagasabb ormaira s hallgatom az erdő zúgását, a vizesések moraját és a sasok éles kiáltásait.

És ezekről a helyekről elfeledett, régi történeteket hozok haza. Sohse tudom, hogy a tenger mormolásából értem-e ki, a zúgó erdő mesélte-e el, vagy öreg pásztorok zümmögtek a fülemből holdas éjszakán.

Ezt is így hallottam, vagy talán álmodtam?

II.

A Kárpátok közt barangoltam. Nagy hegyeken hágtam át és embertelen vidékeken rejtőztem napokig.

És egy napon egy tetőre értünk, melyet mély út szelt keresztül és vezetöm, az öreg szepesi polgár, Zimmer Krisztián, lemutatva a völgyekre, szóla:

— Nézd, uram, az ott Lengyelország. Itt állunk Magyarország határán.

Sokaig kalandoztam tekintetem az idegenben, végre kifáradt és visszaestem a közelre. Akkor láttam bámulva, hogy a tető, a melyen heverünk, csupa piros virágot terem.

— Nézd öreg, ilyet még nem láttam, ezen a hegyen csupa piros virág terem.

— Bizony nincs abban egy szál sem fehér, kék, vagy sárga.

— És te ezen nem csodálkozol?

— Nem.

— Tudtad?

— Tudtam. És te nem hallottad volna soha hírt a sztreznói piros virágokról?

— Nem. Valami történetük van?

— Van.

Az öreg a földet piszkálva a hosszú botjával, aztán csak úgy magában morogva, folytatta:

— Ti urak, kik a nagy kőházakban egymás fölött laktok, nem ismeritek a földet. Azt hiszitek, hogy annak nincs is esze... Pedig van. A föld tudja, mit csinál. A mi falunkban a temető kétfélre van osztva. Az egyik felibe csak gyereket temetnek... Ebbe a felibe tavasszal csupa fehér virág terem. Olyan szép ilyenkor a temető, mintha friss hó takarná... És egész nyáron ilyen marad. Míg rá nem esik a hó. És a télben is olyan, mintha tele volna fehér virággal. A tiszta ártatlan lelkek mi nálunk örökké fehér halotti lepel alatt aluszszák álmukat... Mikor én kis gyerek voltam, a sztreznói tetőn is mindenféle színű virág megermett, de most nem tud más színű teremni, mint piros, mert ezt a földet nagyon sok vér öntözte.

— Tovább, tovább!

Odacsusztam eléje, rászegyeztem tekintetemet és ő lassú, töredezett hangon tovább beszélt.

III.

A sztreznói tetőt őrizte Szeredai János kapitány hetvenkét honvéddel és egypár száz rosszul fegyverzett nemzetőrrel.

Két lovas volt velük, ezeket Szeredai elküldte a lengyel völgyekbe, hogy hamar hírt hozzanak, ha onnan valami baj közeledik.

Már akkor az ország az orosz betörést várta. Egy reggel sebes vágatva érkezik a két lovas és jelenti Szeredainak, hogy a tömegtelen orosz elöntötte a völgyeket és lassan emelkedik fölfelé.

A reggeli ködön át távoli trombitajelek és erős zúgás hallottak föl a tetőre.

Már jönnek!

Szeredai összegyűjtötte a nemzetőröket és így szólt:

— Barátaim, ezennel megparancsolom, hogy menjetek haza, görbítsétek helyre a kaszátokat, tegyétek el fejszéteket, rejszétek el a puskátokat. Nektek feleségetek, gyermekeitek vannak, nem tarthatok itt benneteket. Fordulj, indulj!

A nemzetőrök elvonultak. A százados csak egy öreg parasztot tartott ott. Aztán riadót fújtatt a kürtösökkel s a front előtt így szólt: — Fiaim! Hetvenhárom állunk e helyen és onnan alulról, a ködből, százezer orosz közeledik ránk. De nekünk szembe kell szállnunk e haddal, nehogy a büszke czárnak azt jelentse a vezére, hogy kardcsapás nélkül nyomult át Magyarország határán. Nekünk meg kell őket állítanunk... meg kell nekik mutatnunk, hogy csak úgy tudtak behatolni e haza földjére, hogy mindnyájunkat fölkoncoltak. Hadd lássák, hogy olyan nemzettel lesz dolguk e hegyeken túl, mely nem tud halni a szabadságáért.

... A fiatal gyerekekből álló kopott csapat égő tekintete a kapitányra tapadt.

— Fiaim! A mi hazánknak vége. Oly erővel jönnek ránk, hogy el kell hullnunk.

Az örökké vidám Farkas Balázs, a barna arcu sárospataki diák, türelmetlenül megdönggette puskájával a földet és belekiáltott:

— Kapitány uram, ne ezírázd. Fiúk! Él-jünk-e tovább haza nélkül, vagy meghalunk a hazáért?

— Haljunk meg a hazáért! — kiáltott a kis csapat.

— Fiaim! — folytatta a kapitány megindult, — ti bár vén katonák, de fiatal legények vagytok. Az egész élet előttetek van még... a ki el akar menni, ezennel elbocsátom... a legtöbbnek közületek öreg édesanyja, édesapja van otthon, soknak menyasszonya, testvérei. A ki akar, elmehet. Senkit nem ér a gyászadás vádja, hisz száz csatában megmutattátok, hogy hősök vagytok.

Senkise mozdult.

— Fiaim! — szólt Szeredai, — akkor bucsuzatok el szeretteitektől. Ezt az öreg parasztot itt tartottam, hogy a leveleiteket elvigye.

És a tizenhét-tizennyolc éves diákgyermekek leültek és borjúokra fektetett papírosra megírták utolsó levelüket. Az a barnaarcú fia a sárospataki kollégiumhoz címzve megírta sebtiben, hogy most készül meghalni a hazáért Szeredai János hetvenkét társával. Azután beleírta valamennyinek a nevét, rátette a dátumot és beragasztotta a levelet. De még ráért öt-hat más levelet is írni nehézkező paraszthonvédek helyett is és olyan szépen megírta, hogy ne sirasson édes szülém, mert én hazámért estem el, de ne feledd el, hogy engedelmes jó fia voltam és imádkozzék értem.

Szeredai pedig kiállt az oromra és messzelátójával a völgyeket kémlelte... Most szakadtak ott szét az utolsó ködfelhők... az aranyos nap betűzött egyszerre a mélységekbe és ott állt alant csillogó fegyverben ezernyi ezer katona.

A honvédek riadoja megállította őket, támadásra készültek.

— Készen vagytok?

— Készen.

— Márton!

Az öreg paraszt, a ki folyton a szemét törülgette, oda jött. A fiuk nagy börtárisznyájába rakták levelüket.

— No most, Márton, sebes léptekkel, egykettő, hogy kendet is itt ne szorítsák.

— Nem maradhatnék én is itt, kapitány ur? Kérdő gyöngy hangon.

— Nem, — felelt kurtán Szeredai, ezzel hátra vonsozta, egy összekötözött hajcsomót, az óráját, a gyűrűt s egy levelet adott át neki, — ezt a feleségemnek adja át. Előre, gyorsan!

Az öreg lehajtott fejével botorkált le a dombról s eltűnt az erdőben.

— Vigyázz! Mozognak! — kiáltott az őz az ormon.

Mindenki hű puskájához nyúlt s gondosan megvizsgálta. Azután a patrónáskára került a sor: hány orosz halála rejlik benne. S mialatt az oromra állított dobosok és trombitások teljes erővel verték és fújták a honvéd-riadót, a kis csapat lekuszott a mély utba, melynek a lengyel

* L. Zoltán Emil: »A magyar emigránsok Genfben.« (»Pesti Napló«, 1879 jun. 12-iki száma.)

** Szerkesztőségi dobozó a gróf Teleki László iratairól. »Fővárosi Lapok« 1891 április 18-iki száma.

HAJÓHID AZ ANGARA FOLYÓN IRKUCZK MELLETT.

határ felé eső torka kövekkel, nagy szálfákkal el volt torlaszolva.

Egyszerre csak megszólaltak az alsóbb dombokon az orosz bombavető mozsarak s a lövegek ott robbantak szét a sztrecsnói tetőn. A riadó elhallgatott. A két dobos jóformán gurulva érkezett a csapathoz.

— Hát a trombitások? — szól Szeredai.

— Meghaltak, — felelt az egyik dobos s puskájával fölfelé mutatott.

Odanéztek. Az egyik trombitást futtában ütötte le a halálos szilánk s úgy bukott előre, hogy feje az út peremén át lógva, lenézett bajtársaira. A halál eltorzította arcát, nyitott szájából vér csöpögött, szemei tágra nyitva meredtek a honvédekre, mintha arra vigyázna, hogy meg mernek-e azok is úgy halni, mint ő.

A gyerekek sápadtan néztek össze.

— Vigyázz! kiáltott a sárospataki diák, a ki az út peremére fölkapaszkodott, — gyalogság jön az úton.

A torlaszon kiki elfoglalta a helyét.

S míg fönt a dombon robbantak a bombák, előttük mennydörgő hurrá harsant föl s egyszerre száz meg száz szürke kabátos katonát láttak feléjük rohanni.

— Tüzelj! — kiáltott Szeredai.

A fegyverropogás után sűrű füst borult rájuk.

— Tölts, tüzelj! hangzott Szeredai szava.

KIKÖTŐ A BAIKAL-TAVON.

KÉPEK GRÓF ZICHY JENŐ LEGUTÓBBI NAGY ÚTÁZÁSÁBÓL.

Újabb fegyverdördülés. A hurrah elnémult. De az ágyudörgés és a bombák süvítése egyre hallatszott.

A sárospataki diák már fönt hasalt a tetőn és onnan kiabált le a szorosba:

— Az oroszok futva hátrálnak, éljen a magyar! A tisztek megállították, rendezik őket. Ágyúkkal jönnek, a többi ágyút is erre igazítják. Vigyázz... Átkozott kutya...

A fiatal diák véresen gurult közéjük.

— A puskámat! — szól rekedten, — valami kartácsforgács a balkaromat találta, de ezt visszaadom nekik... A puskámat...

Szeredai megnézte. A bal válla volt átlöve. Félrehúzták.

A diák hörögve folytatta:

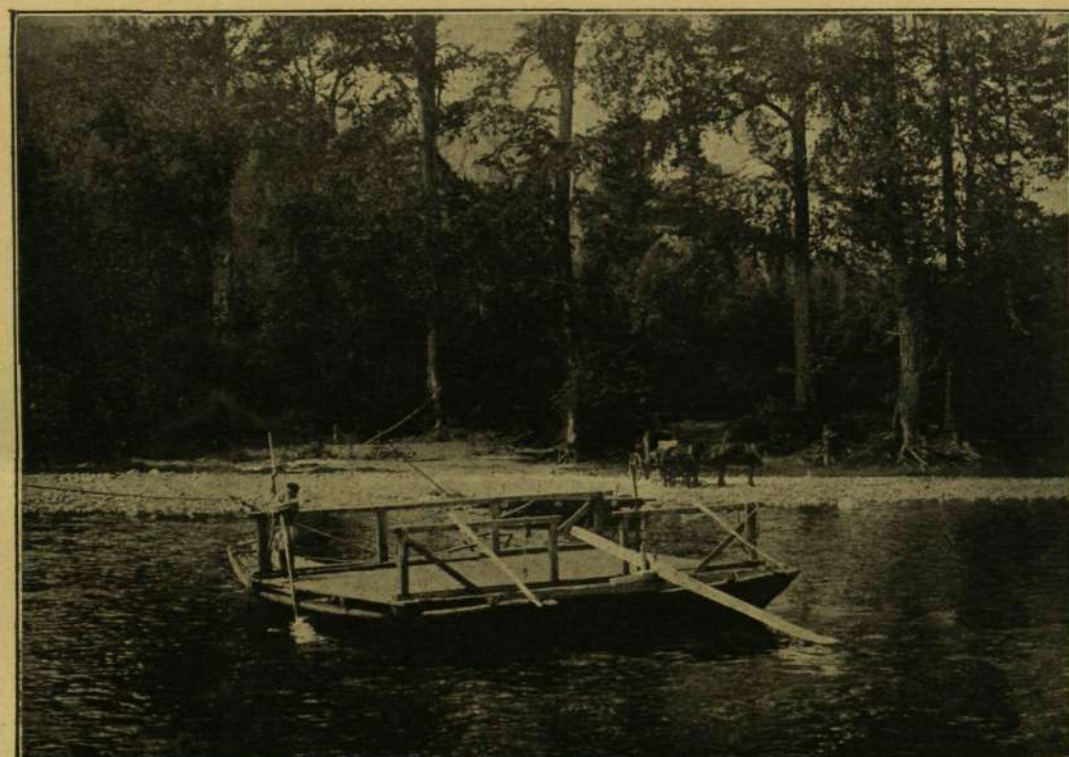
— Jönnék... Ne törődjetelek velem... a puskámat... vizet adjatok, vizet...

A dobos megitta és megmosta az arcát.

— Vigyázz! — kiáltott a torlaszon az ő.

A honvédesapat két sortűzet adott. Egyszerre a torlasz megrendült, majdnem fölrobbant, egyúttal a csapat feje fölött két bomba pattant szét. Az oroszok szembe is ágyúkat raktak, meg a bombavető mozsarakat is a torlasz ellen igazították.

Sűrű füst borította a szoros útát. Szeredai végigtapogatta magát. Semmi baja sem volt. Lábalnál egész csomag ember vonaglott és jajgatott. A kapitány fölfelé kapaszkodott, hogy

RÉSZLET A BAIKÁL-TÓ PARTJÁRÓL.

jobban lásson. Az oszló füstön keresztül látta, hogy az oroszok szembe nem támadnak, csak robbanó golyókat lönek a torlaszba... Ellenben az erdők tisztái tele voltak szürke köpönyegekkel. Ezek a megkerülő csapatok voltak.

— A ki él, kapaszkodjék föl a tetőre! — ordított le, — mert itt fojtanak bennünket az útban. Rajta fiúk!

A fölhívásra valami harmincz bódult, puska-porfüstös alak mászott föl. Leghátul vonszolta a két dobos a sárospataki diákot, a ki lázban égő szemekkel hol puskát, hol vizet kért.

Alig hagyták el a szorost, az orosz ágyúk a szétszórt torlaszt fölgyújtották... s a tűz patogásán és az ágyúk dörgésén keresztül a rettenthetetlen csapat borzadva hallotta a lent maradt, súlyosan sebesült honvédek kinos jajgatását, mely lassan-lassan elhalt. Ott égtek!

A tetőn egymásnak vetett háttal álltak a haladók.

Egyszerre köröskörül az erdőben megzendül az orosz császári himnusz, a zenekarok fújták, az ezredek üvöltöttek. S a tető alatt, az erdőszélen, köröskörül szuronyerő jelenik meg.

Hatalmas hurra-kiáltás reszketetti meg a levegőt s a szuronyerő sebesen megindul fölfele.

Alig voltak harmincz lépésre.

Ekkor egy aranysisakos, fényes tábornok vágat ki a tömegből s kardjával intve, éles hangon ezt kiáltja:

— Sztoj!

A roham megállt.

A tisztek a tábornok mellett teremnek. A tábornok a maroknyi magyarra mutat. Egy tiszt oda lovagol:

— Rendez-vous! (Adjátok meg magatokat!)

— Cél, tűz! — felel Szeredai.

A magyarok sortűzére köröskörül egy fűsiketítő roppanás következik s mikor a füst szétoszlik, nem áll a tetőn senki. Az oroszok lassan közelednek.

A tábornok oda megy a holttestek közé.

— Mind meghaltak? — kérdi az adjutánt.

— Egy él, csak a bal válla van szétrozsoltva. De az is el van ájulva.

— Hívj az orvost s úgy kell vele bánni, mintha a mieink közül való volna.

— Tábornok úr, megfújathatjuk a győzelmi himnuszot?

— Ne fújjatok semmit, — szól a fényes katona elgondolkozva, — a győzelem ezeké a néma halottaké. Ellenben a tiltsi ezredből kétszáz embert rendelj ki, hogy tisztességesen temessék őket.

A tábornok jelt ad, az orosz csapatok pedig megkezdték a bevonulást Magyarországra.

IV.

Az eperjesi orosz kórházból egy sebesült hívatta a papot és a polgármestert. A sebesült Farkas Balázs sárospataki diák és honvéd volt,

TALPAK AZ ANGARA FOLYÓN IRKUCZK MELLETT.

Azóta csak piros virág terem a sztrecsnói tetőn. Én jó Istenem, ha minden efajta történetet följegyeznének, ebben az országban talán csupa piros virág teremne.

GRÓF ZICHY JENŐ FÖLÖLVASÁSA LEGUTÓBBI NAGY ÚTÁZÁSÁRÓL.

A magyar östörténelem nyomainak lelkes és fáradhatatlan kutatója, gr. Zichy Jenő a múlt vasárnap, e hó 5-ikén, a főrendiház üléstermében igen érdekes felolvasásban számolt be a múlt év folyamán tett nagy útazásáról. A felolvasás termét zsúfolásig megtöltötte a jeles utazó kutatásainak eredményei iránt érdeklődő fővárosi közönség, melynek soraiban nagy számmal voltak láthatók a polgári és katonai méltóságokon kívül a főúri osztály férfi- és hölgytagjai, úgyszintén tudósok, tanárok és írók.

A teremben pontban 11 órakor megjelent grófot nagy éljenzéssel fogadta a fényes közönség, majd mikor a fölolvadás-asztalhoz lépett, a Múzeum igazgatója, Szalay Imre üdvözölte,

THEA-SZÁLLÍTÁS A GOBI SIVATAGON KERESZTÜL.

a kit az oroszok hoztak magukkal és ápoltak gondosan.

— Hallottak valamit a sztrecsnói harcokról? — kérde Farkas.

— Hallottunk. Már az elbocsátott nemzetőrök beszélték, hogy Szeredai kapitány ott maradt hetvenkét honvéddel. Aztán egy Márton nevű öreg paraszt is beszélt, a ki a leveleket hozta. De legtöbbet az orosz tisztek beszéltek.

— Ezt akartam tudni. Maradt valaki bajtársaim közül életben?

— Nem. A tiltsi ezred tisztjei hetvenkét halottat számláltak meg.

— Tehát én vagyok az egyetlen, a ki megélt?

— Igen.

— Jó. Most kérem tisztelendő úr és polgármester úr, hallgassák meg és jegyezzék föl, hogy fogadta meg Szeredai János és hetvenkét társa, hogy meghal és hogyan tartotta meg fogadását.

És a két tiszteletreméltó férfiú könyes szemekkel, borzongva hallgatta a sápadt diák deliriosus előadását a sztrecsnói harcokról.

Este újra hívták őket a sebesülthöz. Haladott. Letépte kötelekeit. Vére elfolyt, szétrozsolt válla üszkösödni kezdett. Töredezett hangon így szól:

— Megfogadtam. Követni kell bajtársaimat. Várnak. Gyáva volnék. Ne... nem maradhatok e... egye... dü—dül. Isten!... Meghalt.

UTCA IRKUCZKBAN AZ OROSZ ÉRSEKI TEMPLOMMAL.

KÉPEK GRÓF ZICHY JENŐ LEGUTÓBBI NAGY ÚTÁZÁSÁBÓL.

BURJÉT NŐK.

KÉPEK GRÓF ZICHY JENŐ LEGUTÓBBI NAGY ÚTÁZÁSÁBÓL.

köszönetet mondván neki, hogy előadása helyül a Múzeumot választotta és hogy az útazása alatt szerzett nagybecsű gyűjteményt a Múzeum gazdagítására ajándékozta.

A gróf megköszönvén az üdvözlést és szíves fogadtatást, megkezdte felolvasását, mely, bár csak nagy vonásokban vázolta az útazás célját, lefolyását és eredményeit, két teljes óráig tartott.

Elmondta, hogy Oroszországban és Ázsiában most már harmadikban tett útazására a magyarok őshazája és őstörténete nyomainak lehető föl kutatása végett vállalkozott. A nagy cél érdekében saját költségén és személyes vezetésével egy utazó-társaságot szervezett, melynek tagjai voltak dr. Jankó János etnográfus, Pósta Béla régész, Pápay József nyelvész és Csiky Ernő zoologus, mindannyi a Magyar Nemzeti Múzeum tisztviselője. Azért vitte magával a fiatal szakutazókat, mert a kutatás éppen a néprajzi, régészeti, nyelvészeti és állattani adatok és jelenségek kiderítésére irányult, s mert mindenütt és mindenben az volt szeme előtt, hogy a tiszta valóságot vizsgálja és tárja föl a lehető legmegbízhatóbb módon.

Roppant nagy útvonaluk több irányban átszelte Oroszország európai területén kívül Szibériát nagy részét a Baikal-tóig, honnan a gróf már csak Csiky Ernő kíséretében lépett át Khina földrére, s a Gobi-sivatag farsztó útazásával 1898 szeptember 30-án Pekingbe (khinaian: *Bejdzin-be*) érkezett, onnan pedig nem sokára haza utazott.

Nagy munkát végeztek már európai Oroszországban, hová a gróf Jankó Jánost és Pósta Bélát már 8 hónappal előre küldte abból a célból, hogy ott a magyar őstörténetre való tekintettel a múzeumi és irodalmi tárgyakat tanulmányozzák. Meglátogatták a tanulmányozták Varsó, Helsingfors, Szent-Pétervár, Moszkva, Tver, Kiev, Odessa és Keres múzeumait, nemkülönben több magángyűjteményt, melyekben különösen a magyar honfoglalás korának orosz-földi emlékeire voltak fő tekintettel, gondosan kutatták és vizsgálják az azonoskorbeli hazai leletekkel és emlékekkel való hasonlóságot. Az ilyen tárgyakról szereztek mintegy ezer darab fényképet, ötszáz kézi rajzot és számos vázlatot, melyeket a rájuk vonatkozólag szükséges irodalmi gyűjteménnyel egészítették ki.

De nagy szabású vizsgálódásokat végeztek a valóságban is magukon a céljaikra kínálkozó területeken és azoknál a néposztoroknál, a melyeknek hajdani, vagy mai, élete, nyelve, hiedelme, foglalkozásai, stb. a magyarságra valami világot vetethetnek. Megjárták a Volga és Don mellékeit; sorra utazták Szibéria nagyobb városait; Jankó János tüzetes néprajzi tanulmányokat tett az Ob és Irtyis folyók mentén lakó osztályoknál, hol a társaság egy tagja, Pápay, még most is kutatja a nyelvi hasonlóságokat s közelebb azzal a híradással lepte meg a grófit,

hogy az éjszakai osztályoknál ráakadt a kulesára a Reguly hagyományában fennmaradt s eddig megfejtetlen osztály népnyelvi adatoknak, melyeket ő most már meg is fejtett.

Egyik határozott eredményül tekintti a gróf ez útazásának, hogy vizsgálódásai szerint az ő magyar vallást a samanizmussal szoros rokonságban levőnek kell tekinteni.

Útja végpontján, Pekingben, ki akarta nyomozni azon netaláni írott maradványokat, melyek annak idején Batu Khán hűrczolt el hazánkba s melyek, ha csakugyan vannak, a pekingi állami levéltárban lappanghatnak. De Pekingben éppen oda érkezésük napján ütven ki a palotaforradalom, a zürzavar minden tekintetben oly nagy volt, hogy a khinai kormány ezúttal nem tehetett eleget gróf Zichy Jenő azon kérésének, hogy a levéltárban kutatásokat eszközölhessen. De azt megtette, hogy írásbelileg hivatalosan megígérte az ügynek későbbi elintézését. Az írásbeli ígéret a khinai osztrák-magyar követségnél van letéve s így nagyon föltehető, hogy követségünknek gondja lesz az ígéret beváltására is.

A fölvasolt hosszú előadásának befejeztével újra lelkesen megjelent a közönség, mely az útazás alatt szerzett s most ideiglenesen a Múzeum képtári helyiségeiben kiállított gyűjtemények megtekintésére oszlott szét, csodálván a tárgyaknak úgy nagy számát, mint változatosságát és nagy értékét.

*

Gróf Zichy Jenő, kinek hazafias célú, áldozatként és farsadalmaként vissza nem riadó útazásait eleitől kezdve nagy figyelemmel kísértük, s koronként tüzetesebben is ismertettük, kérésünkre több fényképet volt szíves a *Vasárnapi Ujság*-nak közlését végeztünk átengedni. E résznél néprajzi, részint tájrajzi fölvevételek közül most csupán Szibériára és Mongolországra vonatkozólag mutatunk be néhány érdekesebbet, nevezetesen olyanokat, melyek gr. Zichy Tobolszk, Tomszk, Irkuczk és Urga városoknál át haladt főútvonalának a Baikal-tavon innen és túl eső részeiről valók.

Ilyenek a *burjét*-eket mutató képek. A *burjét* vagy *burat* (oroszul *brachijje*) nép mongol fajtájú, déli Szibériának Irkuczk kormányzóságában él, déli felsőség alatt ugyan, de saját *«táidsi»*-k című választott fejedelmét uralva, kit méltóságában utólag az orosz kormány szokott megerősíteni. A *burjétek* 1644-ben hódították meg a kozákok. Testalkatuk néve a *burjét* nép a kalmükökhöz hasonlít. Mint ezek, a *burjétek* is széles, kiálló pófájúak és alacsony homlokúak; szemök ferde metszésű; orruk kicsiny, belapult; koponyájuk egészben véve széles (brachikefal); természetük vasos és zömök, lábszáraik kurták. Sem a férfiak, sem a nők nem szépek, miért is orosz honfitársaik nem örömet házasodnak össze velük. A *burjétek* vallásukra néve részint *budhisták* (lámaisták),

részint mohammedánok, részint keresztények, de egyszersmind valamennyien babonás sámánisták. Többnyire állatbőrökkel, vagy nemez ponyvakkal borított és kerekded alakú sátrakban (jurta) laknak, mert a mi Álföldünkénél is jóval enyhébb éghajlatuk nem igen sarkalja őket házak építésére. Főfoglalkozásuk még ma is a halászat, vadászat és baromtenyésztés, de ezek mellett némi földmívelést is űznek. Összes számuk mintegy 300 ezer. Nyelvük egy mongol nyelv, melyet a mi irodalmunkban Bálint Gábor ismertetett, ki ezelőtt néhány évvel hosszabb ideig tartózkodott közöttük.

Érdekesekek az *Irkuczk*-ra és a hozzá közel eső *Baikal-tó*-ra vonatkozó képek. *Irkuczk* a hasonló nevű terjedelmes orosz kormányzóság székvárosa az Angara folyó jobb partján, mely a Baikal-tóba ömlik. A 47–48 ezer lakosú város nagyobb részt faházakból áll, melyek széles, makadamozott utcáikat szegélyeznek, s előttük deszkapallók szolgálnak gyalogjáróknak. A kormányzón kívül egy érsek is lakik benne. Legdiszesebb épületei a kormányzósági palota, néhány úri ház, több templom, a nagyobb iskolák és a helyőrségi kaszárnnyak. Az iskolák közt első helyen áll a műegyetem, melynek tekintélyes könyvtára és múzeuma van. Irkuczkban meglehetősen élénk a szellemi élet; de még élénkebb az ipar és kereskedelem. Van 56 gyára, melyek közül a posztó-, szesz-, porcellán- és téglagyárak a legkiválóbbak. Az átviteli kereskedelem igen tekintélyes, mivel Irkuczk közel esvén a khinai határhoz, a mennyei birodalom kivitel termékei, nevezetesen a thea, nagy részt erre vándorol át az orosz birodalomba és onnan Európába. A város mellett elfutó Angara folyó elég nagy arra, hogy a Baikal-tó felé vízi úttal szolgáljon. A helyi átkelés részint egy hajóhídon, részint kompon is történik, mint egyik képünkön látható.

Ritka nagyszerű a Baikal-tó és annak egész környéke, mely minden oldalán hegyes. Valóságos beltenger ez, mely körülbelül 25-ször akkora, mint a mi Balatonunk. Önként értendő, hogy ma már élénk hajózás van rajta. Egyik képünk egy kikötőt, másik egy partrejtet ábrázol ebből a hatalmas tóból.

A Baikal-tó, illetőleg Irkuczk felé a már khinai, illetőleg mongol földön fekvő *Urga* felől egész karavánok szállítják a theát tevéhátton. Itt, valamint a nagy Gobi sivatagon még ma is a tevé a legalkalmasabb s így legfontosabb szállító állat, mely nélkül Ázsiának ezen a részén nem is lehetne igazi kereskedelmet üzni. Várható azonban, hogy a Szibériát már egészen átszelő nagy orosz vasút nem sokára a mongol sivatagra is kinyújtja szárnyát, hogy Szibéria és Peking közt egyenes és gyors összeköttetés legyen.

A LEGNAGYOBB RENDJELEK.

Az aranygyapjas-rend s az ahhoz való öltözet. — A királyi fenségé cím. — A Mária Terézia-rendjel alapítása. — A Szent István-rend. — A Lipót-rend.

A legkiválóbb rendjelek egyikét, az *aranygyapjas-rendet*, Jó Fülöp burgundi herceg alapította 1429-ben, nevével, Izabella portugál hercegnővel történt egybekeléséből. Jézus, Mária és Szent András tiszteletére, a hit és erény növelésére. Az alapítás két első századában e rendet csak fejedelmi személyeknek s a legmagasabb nemességnek adományozták. A nagy rendünnepély mindig András napjára esett s a rend feje maga az akkori uralkodó; éppen úgy, mint a Mária Terézia-rendnek és a Szent István-rendnek is az a nagymester.

Az aranygyapjas-renddel együtt a feszes, ceremóniás spangol öltözetnek sok mindenféle külsősége honosult meg a bécsi udvarnál is, melyekkel csak II. József császár szabadabb szelleme kezdett szakítani, de nagy részek még az újabb időkig is fennmaradt. Ide tartozott, hogy az aranygyapjú lánczát nem lehetett közönséges ruha fölött viselni, hanem ahhoz a régi spangol fekete köpeny kellett minden ünnepélyes alkalommal. Ugye a köpenyeghez ismét nem illett az a czopfa font hajviselet, mely már a múlt század derekán általánosan elterjedt divattá vált az európai udvaroknál. Ezek a tekintetek arra birták II. József császárt, hogy csak nagy ritkán s akkor is édesanyja kedvéért

öltse magára ezt a viseletet. Végleg azonban csak akkor törölte el, mikor spanyolországi követe, Rosenberg gróf meggyőzte őt arról, hogy a köpenyvel már Spanyolországban is szaktítottak.

Ez azonban nem ment könnyen. A régi, a VI. Károly korabeli udvari hagyományokhoz ragaszkodó udvaroncok aggódva látták ez újításokat s mindent elkövettek, hogy bebizonyítsák, hogy ez a viselet nem annyira spanyol, mint inkább burgundi, osztrák, sőt épenséggel császári eredetű. Odáig mentek, hogy magához Mária Teréziához is terjedelmes memorandumot terjesztettek elő, a minek azonban nem lett fogadtatja. De azért, mikor II. József először fogadta a külföldi követeket, a toisonista jelmez helyett magyar huszár-uniformisban, szobájából kilépve, aggodalmasan kérdezte: «Valjon mit fog ehhez főudvarmesterem mondani?»

Ugyanezek az udvari tényezők voltak azok, melyek a legerélyesebb állást foglalták el minden oly törekvés ellen, mely új rendjelek, új címzések alapítását célozta. Mikor Mária Terézia meg akarta alapítani a Mária Terézia-rendet s később a Szent István-rendet, akkor főudvarmestere, Khevenhüller, nem tartotta kárba vesztett fáradságnak a legrészletesebb alaposítással indokolni azt a véleményét, hogy a rendjelek szétszórásával csak a régi kitüntetések és rendjelek tekintélye hanyatlának és különösen az aranygyapjúé, a dynastia tulajdonképeni rendjéé.

A régi osztrák centralisták felfogásának szűkeblőségét az is mutatja, hogy Khevenhüller volt az, a ki, midőn a trónörökös, József főherceg ezimzésének megállapításáról volt szó, teljes erejével tiltakozott az ellen, hogy a *«királyi fenség»* ezim váltsa fel az eddig szokásos *«főhercegi fenség»* ezimet, a melyet már az osztrák ház sok százados szokása szentesített. S ebben a véleményében nemcsak a konzervatívul gondolkozó császár, lotharingi Ferencz, de maga Colloredo és Batthyány Károly gróf, József egykori nevelője is támogatták. De ebben sem ért el több sikert, mint a Mária Terézia-rendjel elleni opponálásában s egy 1755 márczius 30-ikáról keltezt rendelt Mária Terézia és Kaunitz miniszter egyetelmű hozzájárulásával megszabta, hogy a fenséges főhercegek és főhercegnők más királyi hercegek és hercegnők példájára *«királyi fenség»*-eknek szelittassanak.

A mi pedig a *Mária Terézia-rendjel* eszméjét illeti, azt is megvalósította a császár- és királynő 1757 június 18-án. A nagy alapító azt mint katonai kitüntetést tervezte már a hét éves háború kezdetén, de csak a kolini győzelem napja adta kezébe az alkalmat terve végrehajtására. Am azután a háború kockája újra megfordult s a hadjárat szerencsétlen kimenetele megint előadta a terv keresztülvitelét; csak 1758 márczius 7-ikén tarthatták meg a rend első ünnepélyét.

Mint Mária Terézia maga kiemelte Daun tábornaghoz írt levelében, — szándéka a rendjel alapításával az volt, hogy minden fegyvernembeli tiszt hadi érdemeit kitüntetéssel és nyugdíjjal jutalmazza meg. Nem a magas születés és a hosszú szolgálat, hanem a kifogástalan magaviselet és főleg valamely igazi katonai eredményvel járó bátor haditény voltak azok a kívánalmak, melyeket a kitüntetendőkkel szemben támasztottak.

Az első fölvétási ünnepélyen mint nagykereszteteket a császár fivérét, lotharingi Károly herceget és Daun tábornagot vették föl, azonkívül még két nagykeresztet és tizennégy lovagot promoveáltak. A programot az államkancellár dolgozta ki, s némely pontjaiban maga a császár módosította. Ő nyitotta meg az ülést is. Mária Terézia egy páholyból nézte a szertartást. Jobbra a császártól a trón lépcsőjén állott a főudvarmester és a testőrkapitány, balra a főkamrás és az őrség kapitánya. Alant volt a tábornoki és törzstiszt kar.

Kaunitz tartotta a megnyitó beszédet, a melyben ékes szavakkal méltatta Károly herceget és Daun érdemeit; kiemelte a rend alapításának indokait, a két nagykereszt érdemeit s a rendjel elnyeréséhez szükséges tulajdonságokat. Khevenhüller olvasta fel aztán a jelöltek neveit, s a császár maga tűzte mellé a hercegeknek a jelvényét, eme szavak kíséretében: «Fogadják Kedveltséged kezeinkből a katonai Mária

BURJÉT FÉRFIAK.

KÉPEK GRÓF ZICHY JENŐ LEGUTÓBBI NAGY ÚTÁZÁSÁBÓL.

Terézia-rend jelvényét; ez tettei bizonyosságul szolgál, s tagjává teszi e rendnek, mely a vitézségnek és erélyességnek van szentelve; használja ezt Isten dicsőségére, házuk szolgálatára és a haza védelmére.»

Daun tábornagynak császárnő már 1757. jun. 22-én megírta, hogy: «On e rend próbáját letette már az egész hadsereg szemelattára, tehát föl van véve, mint nagykeresztet.» De promotióban részesültek még ugyanazon napon: Nádasdy gróf horvát bán és Hadik gróf tábornag is. A rend nagymestere maga a császár volt, kancellárja Kaunitz, kincstárnoka Colloredo udvari tanácsos. A rend jelvényét, egy fehérén zománcozott arany foglalatú, széles végű nyolcszögletes keresztet, e felirattal: *«Fortitudo»*, hátlapján pedig *«M. Th. R.»* — három egyenlően csúszott selyemszalagon kellett viselni. A császár, lotharingi Ferencz szalagja, mint nagymesteré, négy sorosan volt brilliánsokkal kirakva.

De mint a később alapított *Szent István-rend*, a Mária Terézia-rend viselése is sokféle megszorításoknak volt alávetve. Így például a német lovagrend nagymesteri állásával összeharagolhatatlan nyilvánították, s ezért lotharingi Károly herceg le is tette azt, mikor ez utóbbi rangot elvállalta. A Habsburg-hagyományokat körömszakadtig védelmező Khevenhüller, mikor ez új rendek alapítását kijátszani törekvő lépéseit megbotkált, legelőbb a Szent István-rendnél is azt igyekezett keresztülvinni, hogy az aranygyapjúval összeharagolhatatlan jelentsék ki. És a császár ez értelemben is döntött — csupán a római királlyal és a nádornál engedve kivételt, mivel a régi szokás csakugyan az volt, hogy az aranygyapjas rend lovagai más rendjelt nem viselhettek.

Új rendjelek alapítása mindig nagy nehézségekbe ütközött a bécsi udvarnál, a mely nehézségekben bizonyára nem kis része volt az egyéni sértett hiúság titkos feltékenykedésének. A Szent István-rendnél kifogásolták, hogy annak ünnepélyeinél a rend szabályai szerint a császári udvari tisztviselők ki vannak zárva s csak magyar udvari méltóságoknak van ott helyük. A Mária Terézia-rend alapításánál viszont azt hibáztatták, hogy abból sok jeles katonai erő, a kik korábbi időkben egész hadseregeket vezéltek, mint Liechtenstein hercege, Batthyány s mások egészen kimaradtak, mert régebbi érdemeikre nem tekintettek a rendjel osztogatásánál.

Mária Terézia igyekezett minden jogos igénynek eleget tenni; már 754. jun. 29-én szerencsés szülessé alkalmából oly bőkezűen adományozta a kitüntetésekkel, hogy egyetlen napon 14 titkos tanácsost, 77 valóságos kamarást, 17 tábornagot, 21 lovassági tábornokot, 26 tábornagot, 43 altábornagot nevezett ki. De az első két rendjel megalapítása után közel félszázadnak kellett még eltelnie, míg Ferencz császár atyja és elődje emlékére megalapította a Lipót-rendet.

HÁZIÁLLATAINK HAZÁJA.

Mostanában, különösen Hahn Eduárd német tudós kutatásai alapján, nagyon sok háziállatunk eredetéről nyertünk biztos tudomást, a mi annál érdekesebb, mivel a legtöbbnek eredetéről eddig hagyományunk sem volt. Legrégibb társunkról, a *katyáról*, mely az embert mindenfelé elkíséri, ma már nem lehet kinyomozni, hogy honnan ered, csak az a valószínű, hogy a farkas és sakál keveréke.

A *szarvasmarháról* tudjuk, hogy Ázsiából ered, s az ottani őskori nomád népek szelidítették meg, bár ezek utóda most már kevésbé tartják, mivel a Jovon kívül főképp kecske, juh és tevé a rendes háziállataik. A *kecske* mindenestre régibb háziállata a keletieknek, mint a szarvasmarha, mert könnyebb vele a vándorlás és szőrének felhasználása is általánosabb, mint a szarvasmarha bőré, legalább a nomádok között. A *juh* később lett háziállattá, s valószínű, hogy az ember körében élve gyapjasított meg annyira, mert a vad juh sokkal gyéresebb szőré. A *szamar* megszelidítése a nyugat-ázsiai népek érdeme, de a *ló* valószínűleg Közép-Ázsiában nomád népeknek a hódítománya. A *disznó* valószínűleg valamely keleti vaddisznó-fajtól származik, s legelőször Mezopotámiában lett háziállattá. A *tevé* hazája Közép-Ázsiában sivatagi. Tibetben még most is vannak vad tevék. Afrikába csak K. e. 188-ban vitték be. *Macskáink* Egyiptomból erednek, hol először szelidítették meg a kígyók üldözése végett.

A házi madarak közül valószínűleg a legregibb a *lúd*, mely Babyloniából ered. A *kacsa* a vadrucczától származik és szelidítése aligha régibb, mint időszámításunk kezdete. A *tyúk* a művelt népeknek legelőször a perzsa háborúk idején fordul elő, de csakhamar nagy szerepet jut; már a perzsák használják a kakasokat éjjeli őrökésre. Plinius azt hiszi, hogy a természet a kakast arra teremtette, hogy az álmos embereket munkára serkentsen. Mivel a keresztény egyházban az éjjeli isteni tisztelet is divatozott, s a hordozható órákat még nem ismerték, a barátság mindenkor kakasokat is vittek magukkal, a mint hogy a Szaharában utazó karavánoknál sem ritka, hogy kakasokat visznek magukkal, melyek a karaván éjjeli elindulását jelezzik.

A *halak* közül a khinaiak két fajt szelidítették meg, valamint a *selyembogár* is ő általuk lett háziállattá.

A legtöbb háziállat eredete Hahn szerint egy kis földrészig vezethető vissza, a régi Mezopotámiára, az Eufrates és Tigris között, a hol legelőször kezdődött meg az emberi művelődésnek ez a következményeiben oly nagy munkája.

ÖREG HONVÉDEK LAKOMÁJA.

Országos érdeklődést keltett az az ünnepély, melyet f. évi február 8-án rendeztek Aradon annak a nevezetes eseménynek emlékére, hogy Asztalos Sándor és hős honvédtársai Arad városát egy véres utcai harcban megmentették a pusztulástól.

Az ünnepély istentisztelettel kezdődött az aradi minoriták templomában, azután megáldották a szabadságharczi lobogókat és nagy, impozáns menetben a temetőbe vonult a közönség, hol költeményekkel, beszédekkel ünnepeltek a hős honvédek emlékét. Bemutatták egy ez alkalomra rendezett kiállításban az aradi szabadságharczi ereklyemúzeum gyűjteményét is, mely egyike a leggazdagabbaknak a maga nemében.

Talán legszebb és legmeghatóbb része volt ez ünnepélynek az a disztrakció, melyet Arad

EGYVELEG.

* A czirkuszokat mindenütt egyenlően szokták építeni és felszerelni, hogy az artisták teljesen otthonosan érezzék magukat. Így a manégek mindenütt 13 méter átmérőjű, soha sem 12 vagy 14. A homokpor egyenlő vastagságú mindenütt, valamint a szerszámok is ugyanazok. Ezért még a lovak is teljes biztonsággal szerepelhetnek idegen czirkuszokban s nem kell új mozgásokat tanulniok.

* A legnagyobb ünnep Khinában az új-év, mely több napig tart váltakozva, de legtöbbször február havában. Az ünnep egyik sajátossága, hogy ekkor minden kötelezettségnek eleget kell tenni, s ki ezt elmulasztja, a közvélemény előtt rosszkaratú adós s családijával együtt általános megvetés tárgyává lesz.

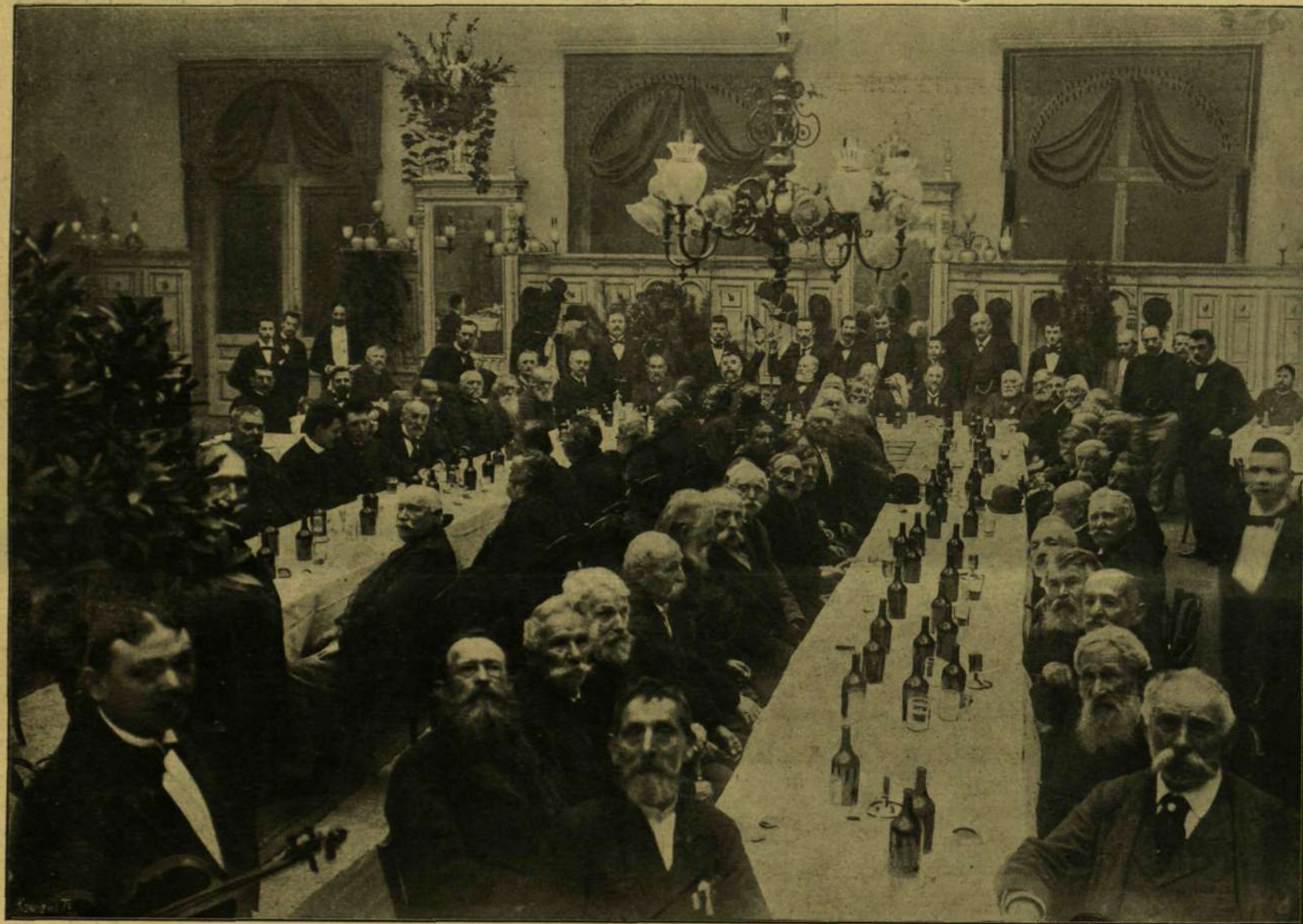
* Jégkamrás hajók. Kanadából állandóan 23 gőzös jár a tengeren át, melyek jégkamrákban hordanak vajot, tojást, gyümölcsöket és húst. A hajók berendezése átlag 25,000 forintba kerül, melynek

* A legtöbb herceg jelenleg Olaszországban van, természetesen sok a szegény közöttük, s kocsisok, tolmácsok, kapusok s szolgák gyanánt is szerepelnek. De a legtöbbben igyekeznek a külső fényt megtartani pl. az által, hogy többen közösen tartanak egy-egy kocsi, melyre annak címerét akasztják ki, a ki épen használja. A hercegi címért Olaszországban ma is meg lehet venni 25,000 líráért. Sok herceg Amerikába megy, hogy címért gazdag nőknél felajánlja.

* A vasuti mozdonyok minden kilométernyi utra körülbelül 120 liter vizre van szüksége.

* A legkisebb törpe eddig a Franciaországban 1740-ben született «Bibi» volt, ki nagykörűségében is csak 50 centiméter hosszú volt s egész testének súlya 3600 gramm.

* A legnagyobb gyémánt, melyet Jäger-Fontzin név alatt ismernek, 971 karat nagyságú, 3 hüvelyk hosszú s két hüvelyk vastag, de kék színű s így olcsóbb, mint a többi nagy gyémántok, melyek mind sokkal kisebbek. Ezt a gyémántot az Oranje kőztár

ÖREG HONVÉDEK LAKOMÁJA ARADON, FEBRUÁR 8-ÁN.

Kossak fényképe.

város közönsége rendezett az e napra oda-gyülekezett agg honvédeknek s a melyen igen számosan jelentek meg nemcsak az öreg honvédek, hanem az aradi társadalmi körök előkelőbbjei közül is. A «Fehér Kereszt» télikertjében volt az ebéd, melyen mintegy hatvan öreg honvéd vett részt. Az asztalfőn Simay István, a honvédegylet elnöke ült, mellette foglaltak helyet: Pósa Lajos, Hász Sándor királyi tanácsos, Barabás Béla országgyűlési képviselő, Insztitoris Kálmán főjegyző, Nikolics Döme, Kovács Vincze, Persa Ede, Asbóth Viktor dr., Csabay Paulin, stb.

Ez ebédnek egy jelenetét képpen is bemutatjuk mai számunkban. Érdekes — és most már, sajnos, mind ritkább — jelenség a szabadságharcz tiszteletreméltó agg részeseit ilyen nagy számban együtt látni. Láthatjuk, hogy bár majd valamennyinek tiszta ősz már a haja, szakállja, de az a tűz, a mely a csatákba vitte őket ötven évvel ezelőtt, ott lobog még bennük. Örömmel gyülekeztek össze ez alkalommal is, hogy viszontláthassák egymást, s bizonyára sok érdekes, lelkes emlék jutott meg lelkükben a hajdan, a fiatalkor véres, de dicső napjaiból.

felét a kormány viseli oly feltétellel, hogy a szállítási díj maximumát megállapíthatja. Ennek köszönhető többek közt, hogy Montrealtól, honnan 1894-ben 32,055 hordó vajat vittek ki, 1897-ben már 220,200 hordó volt a kivitel. A jégkamrák különben is hasznosak, mert az élelmi cikkek így alig romlanak meg.

* A zsiraff nyelve rendszeren 45 centiméter hosszú.

* Hadi tudósító nő. Az amerikai «Toronto Post» a legutóbbi spanyol-amerikai háború alatt Watkins asszonyt, a «Kit» álnév alatt egész Kanadában ismert írónőt küldte ki hadi tudósítójának s tapasztalt írónő, ki előbb a chicagói kiállításon s az angol királyné jubileumán kitűnő tudósítónak bizonyult, itt is jól megállotta helyét. Előtte is voltak már női hadi tudósítók, egy Boyd Hariez nevű a török-görög háborúban, s Colby Clas Benck asszony szintén a kubai hadjáratban, de ezek közül az első mint betegápolónő s a másik tábornok férje oldalán vett részt a háborúban s így tényleg Watkins asszony az első nő, ki kizárólag hadi tudósító volt.

* Párisban sokkal több fa van, mint aránylag bármely városban s ez okozza, hogy utcaízi oly kellemes képet nyújtanak. A legtöbb fa gesztenye, akác és hársfa, az utóbbi azonban inkább csak a kültereken.

szagban egy néger találta s egy társaság vette meg 1000 font sterlingért és sok ajándékért. Most Londonban áruba bocsátották, de mindeddig nem akadt vevője.

* Az Escorial-palota oly nagy, hogy teljes négy napra volna szükség, ha valaki minden termét és szobáját meg akarná nézni. Az épület hossza 240, szélessége 190 méter s a termekek bejáratának körülbelül 200 kilométer utat kellene megtennie.

* A hosszú körmököt a régi kínaiak és japánok rajzolásra használták. Mintegy 45 centiméternyire növesztették meg a körmököt s azután hegyesre nyelve, ciznőberpiros vagy élénk kékszínnű tintába mártották. Más színeket ily rajzokhoz soha sem használtak.

* A férfiruha viselését nőknél Franciaországban bizonyos évi adó lefizetése mellett engedélyezik. Az engedélyt azonban csak kitüntetésért adják meg egyes kiváló nőknek, s eddig csak a következők kapták meg: Sand George, Bonheur Róza, Dienufoay asszony (híres perzsa tudós), Foucault asszony, a szakállas nő, továbbá két szobrász, Fourreau és La Jeanette asszonyok. Walsagre asszony, ki szenvedélyes párbajozó s már többször képviselőjelölt volt, hasztalan igyekezett ezt az engedélyt kieszközölni a maga részére.

GYULAI GAÁL MIKLÓS 1848/49-IKI HONVÉD-TÁBORNOK.

Közli fia, Gaál Gyula.

Gyulai Gaál Miklós honvédtábornok a Zala-megyében fekvő Szegvár községben született, régi nemes magyar családból. Egyik öse Gyula várának kapitánya volt, ki vitézségeért II. Lajos magyar királytól Gyula városában két szabad kúriát, továbbá Meggyest, Fővenyest és több birtokot nyert adományul; innen van a család Gyulai előneve.

Gaál Miklós a bécsi katonai mérnöki akadémiában tanult, honnan húsz éves korában már mint mérnökari hadnagyot fontos mérnöki műveletek végrehajtására küldötték ki Tokajba, utóbb Aradra.

Nem sokára főhadnagy lett. Néhány év múlva Brünnbe rendelték, hol egy nagy hadgyakorlat alkalmával igen kitüntetve magát, Ferenc császár kamarássá nevezte ki s egy pár év múlva mint őrnagy Károlyvárra tételezt át, hol az összes erődök főparancsnoka lett.

Ekkor közzöntött be a mozgalmas 1848. év, Gaál Miklós, mint hazáját igazán szerető ember, minden habozás nélkül beadt lemondását, a mit nagy megütközéssel fogadtak. Előléptetési ígérekkel akarták a maradásra megnyerni, de hasztalan; ő mérnökari alezredesti ranggal kilépett a katonai szolgálatból. Haza ment szegvári birtokára, honnan 1848 október 20-án felajánlotta szolgálatát a honvédelmi bizottmány-nak, mire már október 24-én tábornoki főnökné ki is neveztek s Perczel Mór ezredes mellé küldték ki. Ugyanezen év december 1-én már ezredessé lőn s egy december 18-án kelt nyílt rendelettel megbízott, hogy az aradi hadsereg vezényletét tüstént vegye át, ha Vetter tábornok nem lenne ott annál a seregnél. Gaál Miklós ezredes tényleg át is vette a parancsnokságot.

1849 január 13-án kelt kinevezéssel (melyet Kossuth Lajos irt alá) tábornokká lett. Ekkor az aradi vár bevétele egy gondosan kidolgozott tervet nyújtott be, de azt a kormány Dembinszky erőlyes pártolása mellett sem fogadta el, valamint más hadi terveit sem. Ezek miatt 1849 január 30-ikán a honvédelmi bizottmányhoz intézett levelében lemondott, ki is lépett a szolgálatból és Debreczenbe ment, hol azonban a magyar kormány nem fogadta el a lemondását, hanem kinevezte mérnökari főnöknek. Ekkor újból az aradi vár ostromához fogott, mely azonban réstörő ágyúk, valamint egyéb hadi szerek hiányában nagy lassan haladt, úgy, hogy csak június 27-ikén, Vécsey tábornok közbejöttével lehetett Berger várparancsnokot a vár feladására bírni.

A világsi fegyverletét után nem menekült külföldre, hanem a remény némi sugarával Komáromnak vette útját, hogy újra felvesse a kardot és harcoljon; de már ekkor késő volt minden. Tehát bujdosnia kellett és szegvári birtokán, majd hetekig a badacsonyi hegy csőzkunyhóiban és a tihanyi apátságban vonult meg, míg végre osztrák kézre került.

Haynau rémuralma épen akkor kezdődött. Gaál Miklóst szuronyok között először Bécsbe, onnan Pestre, végre Aradra hurcolták, hol először csak nyolcz évi fogságra ítéltetett; de aztán újabb vádakat támasztottak ellene. Ugyanis a forradalmi kormányhoz időszakonként benyújtott csatatervei és egyéb iratai előkerülvén, úgye újra tárgyalás alá vétetett és ekkor kötélt általi halálra ítélték. Több napon át a siralomháza ki is volt már téve, s ő lett volna a tizenegyedik vértanú, ha az utolsó perczben kegyelem útján húsz évi várfogságra nem változtatták volna át az ítéletet.

Öt évig synylódott ezután az aradi várban; eleinte egy nedves kazamátában, utóbb a kolostorban és egy ideig vason, mint az ide mellékelt arcképen is látható. (A bilincs láncza ma is megvan fia birtokában.) A fogságban emlékiratain dolgozott, részint már a forradalom alatt e czélra gyűjtött saját adatai, részint a fogolytársai által adott értesítések nyomán. Ez emlékiratok németül levén írva, utóbb özvegye Balázs Sándor íróval magyarra fordíttatta és 1861-ben ki is adta, de az akkori sajtóbíróság a példányokat lefoglalta. Az eredeti kézirat 303 felívet tartalmaz, 23 kidolgozott csataterffel, 11 rajzzal és a tábornok arcképével, melyet ő maga rajzolt aradi fogságában.

GYULAI GAÁL MIKLÓS 1848/49-IKI HONVÉD-TÁBORNOK. Aradi fogságában saját maga által rajzolt arcképe.

Gaál Miklós fogságának ötödik évében elveszté szemérvilágát és nagyon elbetegedett. Ekkor sok utánjárásra megengedték, hogy Pestre, a Ludoviceumból átalakított kórházba szállítsák, de itt nagyon kevés ideig volt, mert 1854 november 30-ikán elhunyt. Sok lótlásfutás után megengedték, hogy a halottat éjjel, külön vonaton, csendőrök kíséretében az abonyi családi sírboltba szállíthassák; ott tették örök nyugalomra.

E rövid visszaemlékezés alkalmából bemutatunk egy pár érdekes részletet Gaál Miklósnak az Emlékirataiból is, nevezetesen abból a fejezetből, a mely Arad vár ostromáról szól.

«Csak 1848 október havában jutott eszébe a magyar kormánynak, hogy Aradot ostromolni kellene, s nagyon csekély számú nemzetőrséggel és néhány ágyúval akarta azt bevenni. Berger báró várparancsnok, bár egy ideig semlegesen viselte magát, október 7-én megkezdé O-Aradot lövetni. Erre Máriássy János ezredet küldték ki néhány honvéd-zászlóaljjal és nemzetőrséggel a vár bevétele. Máriássy János, volt gyalogsági főhadnagy, nagyon vitéz katona volt ugyan, de a várnak kitűnő helyzetét nem ismerte, többszörös sánczairól fogalma sem volt és így egész bátran hozzá fogott az ostromhoz, és pedig december 4-én éjjel megrohanta a várat. A helyőrség nagyon csekély levén, a külső sánczok nagyon kevésbé voltak védve s így sikerült is azokon behatolni; de a másik sáncznál oly erős tűzzel fogadták, hogy nagy veszteséggel kénytelen volt visszavonulni. Decz. 22-én a magyar kormány volt mérnökari ezredes, Gaál Miklós tábornoknak adta által a parancsnokságot, miután Vetter tábornok, a kinek a vezénylet először által kellett volna venni, határozottan kijelenté, hogy ilyen csekély számú és gyakorlatlan katonával s csak néhány ágyúval a várat nem foglalhatja el. Gaál Miklós elfogadta a parancsnokságot és első gondja volt a várat körülvenni. E czélból a félig befagyott Maroson gerendákból és deszkákból 80 öl hosszú hidat készítettett egy éjjel, és ez által sikerült a körülzárás. Ezt a várparancsnok észrevévén, O-Aradot még mérgesebben lövette s több helyen fel is gyújtotta. Gaál Miklós parancsnok szállását egy zászló jelezte, oda különösen sűrűn hullott a golyó, az épület ki is gyúlt, de a zászló megmaradt. Lőszere hiányában Gaál Miklós tábornok a lövöldözést nem volt képes kellően viszonzni. Végre 1849 január derekán érkezett 40 ágyú, 4 mozsár és kellő lőszer. Ekkor szép eszébe, a nélkül, hogy a várban észrevették, vagy akadályozták volna, éjjel a Maroson földelt telt szakokból készítenék sánczot és e mögé helyezték el az ágyúkat; midőn ez megvolt, január 16-án éjjel 2 órakor Gaál Miklós tábornok megkezdte a vár lövetését. A várban annyira meg voltak lepve, hogy a Maros felől is és pedig ilyen keményen meg-

támadtattak, hogy három óra múlva a várban teljesen megszüntették a lövöldözést és várták a vár megrohanását; de Gaál a várnak erősségét, annak többszörös árkat jól ismervén, nem tartá kivihetőnek, hogy a várat rohammal bevehesse. Jelentve tehát az eddigi eredményt és seregének csekély számát, ismételve sürögősen segélyt kért; de segélyt nem kapván, nem ostromolhatta meg a várat, hanem csak a körülzárására szorítkozott. Végre Damjanics kapott rendeletet, hogy küldjön segélyt Aradra; el is jött maga s pedig 12,000 emberrel. Az Aradon levő 11,000 emberrel együtt jó siker reményében meg lehetett volna az ostromot kísérteni, a terv készen is volt már; de az idő egyszerre annyira meglágyult, hogy a Maroson felállított ágyúkkal sietve el kellett vonulni s így a várnak körülzárása is megszűnt, nem hogy több ostromra gondolni lehetett volna.» Ekkor adta be Gaál Miklós lemondását, a mit a kormány nem fogadott el, s kinevezte mérnökari főnökül.

A Gyulai Gaál Miklós hagyatékában maradt okiratok közül eredetiben is közlünk néhányat, melyek történeti becsű tartalmuknál fogva a nagyközönségre nézve is közérdekesek. Ez iratok közül a II-ik (1849 január 7-iki), a IV-ik (1849 január 15-iki), az V-ik (1849 január 22-iki) és VI-ik (1849 jan. 25-iki) irat egészen Kossuth kézírása, a többi hivatalos levél pedig Kossuth sajátkezü aláírásával van ellátva.

I.
A honvédelmi bizottmány elnökétől.
Gaál Miklós ezredes úrnak, az aradi sereg vezérparancsnokának.

Január 1-ső napjáról 75. sz. a kelt felterjesztésre a tiszti előléptetéseket s kinevezéseket illetőleg válaszoltatik.

Mindazon okok, miket ezredes úr az általa tett tiszti kinevezések igazolására felhoz, csak azon esetre állanak, ha a kormány nem akarná megengedni, hogy az önállólag működő seregparancsnokok a kormány jóváhagyása reményében a századosokig bezárólag kinevezéseket tessenek s a kinevezetteket a kormány megerősítéséig is helyettesítsék.

De miután ezt senki kétségbe nem veszi, a felhozott okoknak alaposága el nem ismerhető, mert ezredes úr nem helyettesített, nem tartotta fel a kormány meg, vagy nem erősítési jogát, hanem egyszerűen tudtára adta a kormánynak, hogy kinevezéseket tett s közhirre-tétet végett küldé fel.

Az ország kormánya nem hirdető, hanem intéző hivatal, tudja mit s mennyi hatalmat szükség a seregparancsnokoknak adnia, azt kétségtelenül megadja, minden készséggel viseltetik a seregparancsnokok tekintélyét nemcsak fenntartani, de növelni is, de felelős kormánya levén az országnak, a főhatalmat senkinek át nem adhatja, át nem adandja, magát pusztá hirdető bureauá degradálni nem engedheti.

Tessék tehát ezredes úrnak a kinevezésekre, előléptetésekre nézve a következő szabályokhoz tartani:

1-ször az altiszteket minden további feljelentés nélkül kinevezheti;

2-szor a főtiszteket a századosig bezárólag helyettesítheti, a hadügyi ministerium jóváhagyása reményében kinevezheti, de ezen kinevezéseket meg vagy nem erősítést végett a hadügyi ministeriumnak kell felterjeszteni.

Ezáltal tökéletesen biztosítván van a szolgálat rendje s a táborvezér tekintélye, de az is el van mellőzve, hogy a hadügyi ministeriumot seregeink olyan semminek tekintésék, kitől nincs semmi a mit várjanak.

3-szor a törzstiszteket illetőleg a kinevezés nem csak a seregparancsnokságot nem, de sőt még a hadügyi ministeriumot sem illeti, ezen jog egyenesen csak az ország legfőbb kormánya a honvédelmi bizottmány által gyakorolható, a kinevezési oklevelek ennek rendeletéből a hadügyi ministerium által adathatnak ki. A törzstisztekre nézve tehát a seregrezerek csak ajánlati előterjesztési joggal bírhatnak.

Ezek azon szabályok, melyeknek megtartását a honvédelmi bizottmány Ezredes úrnak ezennel utasítással adja azon kijelentéssel, hogy ezek mind általános szabályok, melyekhez magokat kivétel nélkül minden hadvezérek alkalmaztatni

kötelesek, megjegyeznem, hogy előterjesztéseiket a kormányt a táboroknál képviselő országos biztossal (az aradi táborban Botkó Dániel úrral) a végett kell közölniök, miszerint az, ha politikai szempontból valami észrevétele fordulna elő, a kormánynyal közölhesse.

Biztosítom ezredes urat, hogy a kormány Ön iránt teljes bizalommal viseltetvén, ajánlatait, előterjesztéseit mindig kellő tekintettel veendő, de a kormányzati főtábornok által, melyről személyesen felelősök vagyunk, nem abdicálhatjuk magunkat, és a hadügyministeriumot pusztá nevékké a seregek irányában le nem süllyeszthetjük.

Előterjesztéseit azonnali intézkedés végett a hadügyministeriumhoz átteszem.

Seregeink állása Budánál oly karban van, hogy a győzelmet biztos remélhetjük.

Ma indul innen ezredes úr táborába 2500 emberre való ruha.

Az ágyúk s munitio iránt történtek intézkedések, ne csodálkozzék rajta ezredes úr, ha jelen körülmények között az nem történhetik oly gyorsan, mint kívánók.

Kérni könnyű, de teremteni nehéz.

Senki inkább nem kívánja derék vezéreink s vitéz seregeink minden szükségét pótolva látni, mint mi, kik a haza megmentéséért felelősök vagyunk, de többet még sem tehetünk, mint a mennyi emberileg lehetséges.

Kelt Szolnokon, január 3-án, 1848.

A honvédelmi bizottság elnöke:
Kossuth Lajos, s. k.

II.

Debreczen, Január 7-ikén 1849.

Tisztelt Ezredes úr!

Vetter tábornok a hadügyministeriummal holnap jön ide, ő tőle tudom meg a Dunai sereg e perczeni állását, — azért Ezredes úr futárját tartóztatom, míg Vetterrel szölköl holnap. Most csak azt a borzasztót tudom, hogy a Dunai hadsereg kardsapás nélkül adta fel Budapestet, vonult Pesten innenre. — Nagy dolog, kardsapás nélkül. — Nem akarok itélni, míg Vetterrel nem szölköl. — Aztán intézkedem.

Más részről Bem derekasan viseli magát. Már bevette Naszódot és Beszterczét. Küldöm jelentését.

Most egyre kérem a haza nevében Ezredes urat. — Debreczenben vagyunk. Míg hadsereg van és kormány van, az ország nem veszett el; s azért Debreczen biztositani kell. A biztositásnak egyik fő neme: Erdély assecurált birtoka. Bem messze van. Puchnernek eszibe juthat, gyors marssal Nagy-Váradon teremni, s a kormányt Debreczenből kizavarni.

De ha Ön azon mozgó koloná, melyet az erdélyi passzus biztosítására destinált, a Maros völgyén benyomulhatna s Bemnek Tordán álló seregével combinative Puchnerrel elzárhatná addig, míg Bem a székekkel egyesülve Szeben felé nyomulna, egyesült erővel Erdélyt biztosíthatnák. Kiszámíthatlan nyereség volna. Ezt azonban most még nem rendezem, mert nem esmerem állásunkat, nem tudom minő hatással lesz a pesti catastropha a Bácsi Bánati seregére — de ha ezredes úr, hazafiai indulata szerint ezt jónak találja — ne is tegyen kérdést, hanem cselekedjék.

En köszönettel fogadom Ezredes úrnak gondolkodó tudományos lélekből eredett, s hazafiai érzettől lelkesített tanácsait; s pár nap alatt szerencsém lesz Tábornoki ranggal oly tért kapesolni össze, mely lelkes tehetségeinek megfelelő.

A székek zászlóaljának ugy is elkellitvén onnan menni; ha Ezredes úr azon tisztjeit, kikbe oka van nem bizoni, elmozdítja — jó szolgálatot fogának honvágy érzelmek mellett az Erdélyi útna tenni; de Hunyadnak természetesen csak úgy mehetnek, ha több erő menne együtt. — Magát küldeni arra veszélyes lehetne.

Szoros parancsot küldtem, hogy Szolnokról a nehéz ágyúk és töltés szerek expedíttassanak Szeged-Aradra.

A legszívesebb tisztelettel
Kossuth Lajos, elnök.

III.

Az ezredes csapatparancsnoknak
Ó-Aradon.

Debreczen, 1849 január 9.

Bármily megnyugtató is Bem tábornok előhaladása Erdélyben a mostani körülmények

közt, mégis attól lehet tartani, hogy a megvert ellenség visszavonulási vonalát át fogja helyezni a Maros mellé, hogy innen a temesvári helyőrséggel egyetemben Nagy-Várad és Debreczen felé induljon. Ennél fogva ezredes úrnak meg kell hagyni, hogy a hasznavehetőbb aradi csapatokat — nehány a Bánáthól elvont hadoszlopokkal szaporítva — két 4—5 ezer emberből álló dandárban állítsa fel, s mint megfigyelő hadtestet a Nagy-Váradra való összeköttetés fenntartására Zárándmegyében a Körös völgyében alkalmazza. Ezen hadtest feladata Nagy-Váradnak és a kormány mostani székhelyének fődőzésén kívül még az ellenség oldalainak fenyegetése is legyen azon esetre, ha ezt Bem tábornok Erdélyből szorítaná.

Elindulása és a most szükséges erősítések felől haladéktalanul értesítse ezredes úr a bánati csapatparancsnokát.

A honvédelmi bizottság elnöke:
Kossuth L.

(Ezen 1849. január 9-én kelt levél német nyelvé, s így van aláírva L. Kossuth. A német nyelvű levélhez Kossuth kézírásában magyarul a következő utóirat van függesztve):

Bem és Ön fedezték Nagy-Váradot és Debreczent, — s szerezzék vissza biztosan Erdélyt — a mint ez meg van, s ez által Tiszai vonalunk biztosítása kiegészítve — akkor ön velem közölt másik tervével leend megbízva. — Most méltóztatassék jól megérteni: A bánági hadsereg Damjanics alatt jó Aradhoz, — annan a körülményekhez képest a Tiszai vonalon Perczel — Répásvál egyesülendő. A Bácsi hadsereg Pétervárad ellátása után jó Szegedre, onnan hasonlóké a Tiszai hadsereggel egyesülendő. Ön pedig ezuttal Nagy-Váradot, Debreczent fedez, s Erdély meghódítását segíti. — Ez a legfontosabb feladat. Ha ez meg van, akkor megyünk előre s háta mögé az ellenségnek majdan ön menend, úgy, a mint írja.

IV.

A honvédelmi Bizottság elnökétől.
Gaál Tábornok urnak, Aradon.

Debreczen, Január 15. 1849.

Kollmann táborvezérkari ezredes úr arra kért, engedném meg, hogy Aradra lemenjen, mint hogy ő az aradi várban két esztendeig volt, azt tökéletesen ismeri s meg van győződve, hogy Tábornok urnak a vár bevételénél hasznosan kezére dolgozhatik.

Ez szolgált alkalmul, hogy öt jelen soraimmal Tábornok urnak bemutatam, s szolgálati készségének elfogadását ajánljam.

Tábornok úr kimondhatatlan fontos szolgálatot tenne a hazának, ha Arad várát rögtön bevehetné. De rögtön kellene történni, mert félek, ha Bem nagyon szoritandja Puchner és Gedeont, ez a Maros völgyére veti magát.

A Bánati tábornok nem adhatom Tábornok ur vezénylete alá, mert a Damjanics tábornok parancsnoksága alá van rendelve, és a többi tiszai seregeinkkel concentrációra destinálva. Azonban épen e végett ugy van instrálva, hogy Arad felé vegye útját. Irjon hát Tábornok ur Damjanicsnak és sürgesse, hogy sietesse útját — talán hogy Arad bevételénél erejével ő is hasznosan közredolgozhassék.

Arra hogy Tábornok ur seregét a lehetőség emelje és szaporítsa, nem csak fel van hatalmazva, de ha ezt teszi és minél nagyobb mértékben teszi, nagyon lekötölezi a hazát. Azonban ha ezen seregszaporítás azzal jár, hogy 200,000 frtot még pedig ezüstben és kis jegyekben és fegyvert és ruhát és munitiót mind innen adjunk, sajnálattal kell mondanom, hogy ez lehetetlen. Az által költözködés a munkában borzasztóan hátra vetett. Mind ezen requisitumok mikori kiszolgáltatása végett csak egy hét múlva felelhetek. De akkor felelni fogok s nem mulasztandom el ajánlatát használni.

Létszámának kimutatását kérem.

Szíves tisztelettel

Kossuth Lajos,
a honvéd. bizottság elnöke.

V.

Gaál tábornok urnak, Aradra.
Debreczen, Jan. 22, 1849.

Szívből bosszankodom, hogy Hadik ezredes Szegedről fűhöz-fához folyamodik segítségért, mintha már kapuja előtt állna a tatár, pedig Szeged még jó távol van a veszélytől. Az a jó

ur, képes volna egy fél világot elrémíteni ok nélkül, haszontalanul.

Ne hagyja Tábornok ur magát az ilyenek által helyes nézeteiben megzavartatni. Hadd resignáljon Eszterházy, stb. Isten hírével. A nemzet bizony nem vész el miattok, kivált nem, miután ily férfiak vannak mint Tábornok ur. Csak végezzen Araddal s aztán válasszon tért lelkes munkásságának a haza további megmentésében.

Bem tábornok ugyancsak emberségesen dolgozik. Január 18-án Puchner fősergét tökéletesen szétverte, s 20-kán már Szebent is bevinni ígerte. Görgei a Bányavárosokat kiragadta az ellenség torkából. Perczel pedig előre nyomul.

Nem akartam elmulasztani ezeket Tábornok urnak megírni; tudósítván, hogy Istennek hála semmi új baj nincs; s hogy Hadiknak megírtam ne legyen olyan remélt s ne remélgessen.

Isten áldja Tábornok urat. Eljen a haza!

A honvédelmi bizottság elnöke:
Kossuth Lajos.

Damjanics reményem, mikorra e levél oda érkezik, már vagy Aradnál, vagy legalább közelében lesz.

VI.

Gaál Miklós Tábornok Urnak.

Bem generalis újabb tudósításai szerint (Január 18-ikáról) megvervén Puchner Gál-falvánál; Január 19-ikén már Nagy-Selyken volt (3 órányira). Puchner szaladt mindenütt en debandade. Megessen ágyukat vett el, s annyi provisiót élelemben, hogy több holnapokra elég. — Rövid időn Magyarországnak ígér jönni segítségére.

Klapka 2 nap egymásután megverte Schlicket. Perczel megverte Ottlingert Szolnok és Abony közt, miután Szolnokról kiverte.

Vécsey tábornok már Szegeden van, a Bácsi tábornal — jövend fel Kecskemet felé. Damjanics parancsot kapand a hadügyministeriumtól egy pár zászlóaljat Tábornok Urnak erősítésére hagyva, nyomulni fel Gyula felé. — Ezt csak en passant érintve, Tábornok ur becses levelére következésként válaszolom.

Az ország kormánya Tábornok ur hazafiai indulatában, s hadvezéri tulajdonságaiban a legnagyobb bizalommal viseltetik, s kétségen kívül oly tért nyitand a haza szolgálatában vezérletre, mely jeles tulajdonaihoz leszen alkalmazva. De vajjon Temesvár bevétele leszen-e az, vagy a Dunántúli hadseregnek (hol 3000 emberünk 9 ágyúval van Eszékre támaszkodva) teremtése s vezérlete, az a körülményektől függ. Ne csináljunk ilyen terveket a távolba, melyeket a körülmények módosíthatnak, legelső az, hogy Tábornok ur Aradot vegye be.

Ha ez meg lesz, az akkori körülmények ismerete szerint Tábornok ur becses nézeteire s hazafiai készségére teljes köszönettel kétség-telenül reflectálni fogunk.

A Bánági hadsereget azért nem lehet Tábornok ur kezére átadnunk, mivel Damjanics tábornoknak érdemei olyanok, miszerint bizonyosan meg nem érdemlené azt, hogy az ő keze alatt lévő sereg ő tőle elvételessék s ő a parancsnokságból elmozdítassék, de arra kapott rendeletet, hogy egy pár zászlóaljjal ön seregét megerősítse.

Azért csak Aradot, Aradot Tábornok ur! ez az első lépés. További rendeltetéséről leszen szerencsém Tábornok urat azon szíves tisztelettel tudósítani, mellyel Tábornok ur iránt viseltetni szerencsém van.

Azon kívánságára nézve, hogy lovas és gyalog ujenczok állításával seregét növelhesse, s a végett pénzt, ruhát, fegyvert, kardokat, pisztolyokat, nyeregeket, nyeregzsármakat küldjek: ezt válaszolom: Tudja tábornok ur, hogy meghalni lehet a hazáért, de egy fegyvert adni, ha nincs, nem lehet. Senki sem tehet nagyobb szolgálatot a hazának, mint a ki most a nemzet fegyveres erejét szaporítja, s ha csak pénzt, sőt még ha ezen felül ruhát kívánna Tábornok ur, ezt a legnagyobb készséggel kiszolgáltatnám s ki is fogom szolgáltani; de nyeret, nyeregzsármot s kivált kardot, pisztolyt nem tudok adni; mert ennek igen nagy szükségünk vagyunk.

5000 huszár ujencz, s 3000 ló áll készen a 18 huszárezred tartalék századainál; ezek már meg vannak csak fel kell fegyvereznünk és belé telik

FAURE FELIX TEMETÉSE. — Elindulás a Notre-Dame templomtól.

3 hét, még ezt megtudjuk tenni. Bem generalis 20,000 nyeret, kardot, pisztolyt kér. Ezt már igen nehéz lesz csak egy ötöd részben is kiállítanunk. Míg tehát nem tudjuk a szükséges szereket, fegyvereket kiállítani, lovas ujenczokat szaporítani haszontalan fáradság s költség volna, de ha Tábornok ur pénzzel tud a dolgon segíteni, akkor ezzel szívesen szolgálók s serege szaporítását a legszívesebb készséggel fogadjuk.

Arad! Arad! mindenek felett!
Debreczen, Jan. 25-ikén 1849.
A legszívesebb tisztelettel

A honvédelmi bizottság elnöke:
Kossuth Lajos.

FAURE ELNÖK TEMETÉSE.

A francziái Faure elnököt általános gyász közt s a nagy nemzet méltóságához illő pompával temették el. Nemzeti temetést rendeztek neki, melyben nemcsak a hivatalos körök vettek részt, hanem úgyiszlóval az egész francia társadalom.

Február 23-án volt a temetés, melynek alkalmából nemcsak Páris lakossága özönlött már a kora reggeli órákban azokra a helyekre, melyeken a gázmentes végihaladását várták, hanem a vidékről érkezettek százezrei is.

Az Elisée-palotából indult ki a menet, a hol az elhunyt elnök ravatala volt fölállítva, Páris legnagyobb székesegyháza, az ősi Notre-Dame felé. Az utcák mindenütt a gyász sötét színeiben feketéllettek s a székesegyház maga is egyszerű, de épen egyszerűségében megaló diszbe volt öltöztetve. Gazdag redőztű, ezüst rojtos függönyök fűdték el a bejáratot; a főportál fölött két keresztbe állított F betű — Faure nevének kezdőbetűi, — a két mellékportál fölött pedig az R. F. betűk (République Française) fehérlettek ki a fekete alapból. A méltóságos ódon templom gázszámpompáját tünteti föl egyik képpün pillanatnyi fényképfelvétel után. (A temetésről fölvetett pillanatnyi fényképeket dr. Székely Béla ismert magyar hírlapíró küldte be lapunknak Párisból.)

Pontban tíz órakor, mikor Loubet, az új elnök, megérkezett, adták meg a jelt az indulásra. A koporsót levették az Élysée-palotából fölállított ravatalról s betették a díszes halotti kocsiba, melyen szintén a kettős F betű állott s a mely a gázszáfpólyall bevont francia nemzeti zászlóval volt beborítva. Lassú menetben vonult a gyászkocsi egész a Notre-Dame-ig, utána a gyászoló család, a kormány, a hadsereg, a hatóságok, testületek, stb. képviselői. Háromnegyed 12-kor érték a székesegyházhoz, a melynek összes harangjai megkondultak. Az óriási templomhajó gothikus ívei alatt, negyven s egyenként 300 gyertyafényű kandeláber világánál állították föl a 12 méter magas

katafalkot, a mely képünkön látható, azon a ponton, a hol a főhajó és a kereszthajó metszi egymást. A katafalk körül nyolcz hatalmas gyertyatartó állott, egyenként száz gyertyával. Az egyházi szertartást Richard párisi bíboros érsek vezette, nagy pompával.

A templomból a Père Lachaise temetőbe vonultak, a mely szintén nagy gázszámpompával volt földszítve. Itt a kormány elnöke s több kiváló politikus tartott beszédet, az elhunytak érdemeit magasztalva. A halottat a Faure-család díszes sirboltjában temették el.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A 'Budapesti Szemle' márcziusi kötetében első cikkek: 'Az 1811—12-iki magyar országgyűlés', kiadatlan okiratok alapján írta Wertheimer Ede, ki a magyar országos, a bécsi állami és osztrák császári, valamint a közös pénzügyminiszterium levéltárából becses anyagokat bányászott ki. Ennek az országgyűlésnek Ausztria megrendült pénzügyei helyreállítását kellett volna támogatni, de a rendek a Ferencz császártól óhajtott segély módját az országos törvényekbe átközlőnek találták, és szívesen védelmezték az alkotmányos jogokat a bécsi udvar támadásai ellen. Az érdekes tanulmányok még folytatása következik. Második közlemény 'Hercegg Windischgrätz', Ptól. Ez a magyar szabadságharcban oly nagy szerepet vitt osztrák főhadvezérnek nem régiben német nyelven a bajor királyi tud. akadémiára kiadásában megjelent életrajzát ismerteti, melynek több része minket magyarakat is érdekel. Épen ötven éve most azoknak a csatáknak, melyeket Windischgrätz vívott a magyar hadsereg ellen. Kresmarik János befejezi jogtudományi dolgozatát 'A török jogrendszer és igazságszolgáltatásról'. Meller Simon 'Az új művészi ipar' cizmen a belga, de legfőképpen az angol műipar nagy fejlődéséről ír iparművészeti muzeumunk karácsonyi kiállításának alkalmából, s int, hogy tanuljunk el a külföldtől a szerkesztettségét, a díszítő elemeket ne múltból, hanem a természet stílusából merítsük. Most még ne erőltessük a magyar stílt. A hol művészet van, ott a nemzeti jelleg is érvényesül. A szép-irodalmi közlemények közt befejező részét olvassuk legifj. Szász Károly 'Balogh hadnagy története' című sikerült elbeszélésének; költeményeket pedig Gyulai Páltól ('Az év végén', melyet a Kisfaludy-társaság tülén adott elő) és Csengeri János fordításában Catullusból ötöt. Vadnay Károly meglepő hangú cikkekben emlékezik meg Bárd Vay Miklós-ról, a főrendiház néhai elnökéről, kiról a napokban a Franklin-társulat kiadásában, Léway József bevezetésével ellátott 'Emléklapok' című könyv jelent meg az elhunyt államférfi sok érdekes iratával. A könyvismertetésekben a 'Magyar Jogi Lexikon'-ról, Szily Kálmánról 'Adalékok a magyar nyelv és irodalom történetéhez' könyvről találunk méltatást. A 'Budapesti Szemle' előfizetési ára egész évre 12 frt, fél évre 6 frt.

Korhad fakesztek. Ez a cizme Rákosi Viktor legújabb könyvének, mely néhány nap múlva jelenik meg. Tizenegy elbeszélés a szabadságharcból, hazafias hévvel elbeszélés, megaló, drámai erővel leírva. Rákosi Viktor, kit Sipulusz neve alatt vídám humoros hangú tárczáiról jól ismer a közönség, a komoly elbeszélésben is kitűnik. Nem krónika történetek azok, melyeket könyvében elbeszél, hanem költői korrajzok. Mindenikben valami megkapó jellemzés a nagy idők lelkesedésének, hősiességének, a hazaszeretet lángolásának. Nem az események aktaszzerű elmondása ez, hanem a jeles íróknak, ez a történetes feladatok. Rákosi a szívek, a lelkek nagy viharzását, a hazafiai lelkesedését és a forradalom drámai jelenetét állítja elő plasztikusan. A nagy nemzeti eposz hőseit ismerjük, Rákosi nem az ő szobraiknál időzik, hanem a kiknek korhad fakesz jutott, némelyiknek az sem, de náluk nélkül nem lett volna se győzelem, se nagy-szerű temetkezés. A derék könyv, melynek előszavát s egyik darabját mi is bemutatjuk, Singer és Wolfner kiadásában kerül a könyvpiaçra, s ára 1 frt 40 krajczár lesz.

A művészi nevelés a középiskolában, írta László Béla. A közoktatásügyi miniszter a középiskolákban — gimnáziumokban és reáliskolákban — életbe léptetni kívánja, hogy az ifjúság számára művésztörténeti előadásokat tartassanak. László Béla egyike azoknak a tanároknak, kiket a miniszter a fővárosban ily előadások tartásával megbízott. A művészi nevelésről írt füzetével a mozgalmal függ össze, s fejtegeti benne annak fontosságát, hogy már az iskolában megszerezze az ifjúság a kellő érzékét; fejtegetése szót továbbá a művészi nevelés fejlesztése módjáról és módszereiről. A 32 lapra terjedő füzet az Athenaeum nyomdájából került ki.

A Magyar Könyvtár újabb sorozatában közli Arany János 'Toldi Estéjét' Bánóczy József bevezetésével, és a régi Heltai Gáspár Válogatott meséit, melyeket Imre Lajos tájékoztatóssal rendezett sajtó alá. A következők füzete: Kossuth 1848. júl. 11-iki beszéde a haderő megajánlása ügyében. — '1848 márczius 15.', írta Gracza György. 'Borús szerelem', színmű 3 felvonásban. Giacosa drámája, mely a Nemzeti Színházban is ismeretes, olaszból fordította Radó Antal. 'Tizian fia', Musset Alfrédnek eddig magyarul nem jelent novellája, magyarra fordította Marquis Géza. 'Elbeszélések', írta Kiehl Sándor, a norvég irodalom jelese, az eredetiből fordította Ritoók Emma. Köztük van a norvég költő híres 'Karen' című elbeszélése is. Minden füzet ára 15 kr.

Új dalművet mutatott be a magyar kir. operaház e hó 4-én; az egyfelvonásos víg opera cizme 'Hópehely', zeneszerzője a magyar születésű, de országos zeneakadémián után Párisban tanult és külföldön élt Berté Henrik.

Az új kis dalmű szövege sem nem új, sem nem érdekes; ugyanannak a Willnernek műve, a ki Dickens 'Házi tucscok' című remek kis regényéből Goldmark számára készített gyarló dalműszöveget; egyetlen jelessége az, hogy tartalma és versei zenére alkalmasak. Nagyon is állászó, sovány cselekménye a körül forog, hogy egy élvezeteket hajhászó herceg váratlanul betoppant erdész lakodalmára, az új férj féltékenyen elrejtja a menyeköt és neje gyanánt a hercegnek egy koros nőt mutat be; az udvari bolond besugárja nekik, hogy ki az igazi új asszony, de ugyanúgy hártja el a fenyegető bajt, mikor a herceg már már hálójába keríti a tüzzel játszó fiatal nőt.

Talált lány a menyasszony; Anyja hóban hagyta el, Ott rá akadnak, s a neve Azért lett Hópehely.

Így hangzik Radó Antal sikerült fordításában az opera cizmének magyarizata. — Hópehelyszérnek, könnyednek és csillogónak kellene a zenének is lennie, de, bár a szövegnek értékebb a mű zenei része: mégis csak szerényebb művészi igényeket elégít ki; mélyebb érzést, magával ragadó vídamságot, szóval igazi ihletet és becsavargó valló feladatok kitűzését hiába keressük a különben kelle-mes zenében, melynek külső sikere a kelletténél zajosabb volt. Az előadók: Ábrányiné (a cizmeszerpen Jeannette) főleg egy megismételt keringővel, Valént k. a. (a koros ál-menyasszony), Arányi (vőlegény), Hegedűs (udvari bolond), Beck (herceg), és Mader karnagy, jobb ügyhöz méltó buzgalommal teljes elismerést vívtak ki. A szereplőket és a jelenvolt szerzőt ötször-hatszor hívták a függőny elé.

Népszínház. Márczius 4-ikén került színpa 'A görög rabszolga', angol operette három felvonásban, szövegét írta Owen Hall, fordította Makai Emil és Pásztor Árpád, zenéjét szerette Sidney

FAURE FELIX TEMETÉSE. — A gyászkoçi.

FAURE FELIX TEMETÉSE. — A ravat a Notre-Dame templomban.

Jones, a ki iránt a fővárosi színházlátogató közönség a «Gésák» operette után érdeklődik. Sidney más zenével szolgál, mint a színpadainkon megforduló zeneszerzők, üdőbb, eredetibb. «A görög rabszolgá» komolyabb zenéjű, mint a «Gésák», és értékesebb is. Hanem Owen Hall kriminális rossz szövegét is meg kell említeni mellette.

A római világ egyik előkelő hölgye, Antónia egy görög rabszolgát által tudja meg, hogy mi a szerelem, melyet addig nem ismert, míg perzsa bűvészek, görög foglyok egy Amorszobrot nem juttatnak hozzá, csak hogy ez nem szobor voltaképpen, hanem Diomed görög rabszolgája maga, a kiről egy másik görög rabszolgát, Archiás szobrász faragott egy Amorszobrot. Eljuthat Antóniához, a kit a szobor elbűvöl, hogy Amorszobor az ő kedvéért szállt a földre. Bizonyára megnyílik szíve a szerelem istene előtt, s ha majd belátja csalódását és fölsimeri a hideg szobrot, szívesen nyújtja kezét Pompeius prefektusnak, a kit eddig szeretni nem tudott. Szobor gyánant azért küldi Diomedét Antóniához, hogy a deli rabszolgát meglevevénedjék. Ekkor Antónia azt hiszi, hogy az ő ölése, az ő szerelme művelte ezt a csodát. De a rabszolgát nem szereti őt, hanem egy perzsa szemfényvesztő leányát, Aszpáziát, a ki szerelmét viszonozza, Mikor Antónia megtudja, hogy felültették, csalódva fölkiált: «Hát nem volt Isten, a kit szerettem?» Mire azt a bölcseséget kapja válaszul: «Minden férfi Isten annak a nőnek a szemében, a ki szereti őt.» Antónia megvigasztalódik: ha csalódott is, legalább tudja, hogy mi a szerelem. Ez nagyjából az operette szövege, a melyben ének és tánc dúsan váltakozik, csaknem egyenlő arányban, a mi a primadonnának (Hegyi Aranka, Kiry Klára és Bárdy Gabi) dögát kissé farsztóvá teszi. Kivülök részt vett az előadásban majdnem az egész személyzet.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A Magyar Tud. Akadémia március 6-iki ülésén Vécsey Tamás elnökelt és Schwarcz Gyula egyetemi tanár olvasott föl elsőnek az ó-kori hellén világ

alkotmányának és művelődésének kutatásából oly széles kört felkaroló tanulmányai közül.

Most Anytos psephismájáról érkezett, és több német tudóst cáfolta, a kik nem akarják elhinni, hogy Herodotosz azért kapta a tiz talentumot az atheni államtól, hogy földicsérje az atheniek fegyvertetteit a persa háborúk alkalmából. Bizonyítja ez érvelések tarthatatlanságát. Pindaros is 10,000 drachmát kapott az atheniektől, csak azért, mert Hellasz támaszának nevezte egyik költeményében az atheni államot. A Herodotos-kultusz Schwarcz és bírálat elé veszi, s az ó-kori történetíró megbízhatóságát kétségbe vonja. Herodotos mindezek mellett is nagyszerű kincsebányója marad az ó-kori történelemnek, amde az atheniek fegyvertetteire vonatkozólag az ő följegyzései nem bírnak teljes szavahihetőséggel. — Bekefi Remig ezután «A debreczeni református főiskola XVII. és XVIII. századbeli története» című terjedelmes művét mutatta be. Szerinte Debreczenben 1551 táján létesült a ref. iskola, a ferencziek középkori kolostora helyén. Ennek az iskolának a törvényei a wittenbergi eszmekörön épültek föl. Később részletesebb törvényeket készített Komáromi Csipkés György, a kinek eredeti kézírata most is megvan a kollégium levéltárában. A törvények kiterjesztettek tanítás-renden kívül a tanulók külső viselkedésére is. Marczali Henrik bemutatta Domanyowsky Sándornak «A dubniti krónika kézírata és kiadásai» című dolgozatát. A dubniti krónika kiadója (Mátyás Flórián néhai tudósunk) igen szigorú kritikát végez a régibb kiadók: Toldy és Endlicher ellen, de jobbat maga sem nyújt. A jegyzetei hiányosak, hibásak, megbízhatatlanok. Számos betoldást enged meg magának, sok fontos részt meg kihagy. Ilyen például az, hogy az Árpádok genealogiájából kihagyja magát Árpádot, úgy, hogy szerinte Zoltán az Álmosnak fia volna.

Képzőművészeti társulat Szegeden. A közeli napokban megalakult Szegeden a vidéki első képzőművészeti egyesület. Alakuló gyűlését a város ház dísztermében nagy érdeklődés közt tartotta meg, s nagy lelkesedéssel Wallace Gyula közoktatásiügyi minisztert az egyetemi pártfogójával választotta. A tisztikar választása egyhangulag

történt. Elnökké Stelczel Frigyes, alelnökké Hodossy és Back Bernátot választották meg. Tiszteletbeli tagok lettek: Széll Kálmán miniszterelnök, Desseuffy Sándor, Ivánkovich János és Német József püspökök, Kállay Albert főispán, Hock János országgyűlési képviselő. Az egyesületnek már is ötszázon felül rendes és tizenkét alapító tagja van.

MI UJSÁG?

A király és a Lotz-album. A Lotz-ünnep rendező hölgy-bizottság által kiadott pompás Lotz-albumot («Lotz Károly falfestményei») a bizottság följajánlotta a királynak. A király magánkönyvtára részére kegyesen fogadta a följajánlott művet és a művészek segítő alapja javára 500 forintot adományozott. Az album jövedelme ugyanis a szegény művészek fölségítésére való alapot gyarapítja. Mivel pedig az album költségei már régebben megtérültek, minden elkélt példány a jótékony célt gyarapítja.

A pápa gyógyulása. XIII. Leo pápa szerencsésen átesett a válságon. Az operáció sebe gyógyul, az agg pápa jó étvágygyal táplálkozik, ereje visszatér, s remélik, hogy nem sokára kibálgatást adhat.

A belga királyné betegsége. Mária Henriette belga királyné, József nádor leánya nagy betegségről aggasztó hírek érkeztek Brüsszelből. A királyné ki tüdőgyulladásban szenvedett, már a halotti szentéseket is fölvetta. Az orvosok is letettek a reményről, s e hó 5-ikén és 6-ikán a legrosszabbra is elkészült mindenki. Lipót király a Közép-tengeren utazó Stefánia özvegy trónörökösöt táviratban szólította nagybeteg anyjához. Mire azonban a távirat Stefánia trónörökös kezéhez jutott, a királyné jobban lett, s e hó 8-ikán megnyugtató fordulat állt be betegségében.

Az új kereskedelemügyi miniszter üdvözlése. Hegedűs Sándort, a kereskedelmi új minisztert sok küldöttség keresi föl, hogy üdvözzöljék. A hírlapírók nyugdíjintézete és a budapesti újságírók egyesülete sem hiányozhatott, mert a miniszter, a ki a hírlapírói asztal munkája mellett emelkedett tehetségével és nagy szorgalmával az ország egyik legnagyobb hivatalába, tagja mindenik egyesületnek.

A hírlapírók nyugdíjintézetének küldöttsége nevében Falk Miksa, az intézet elnöke köszöntötte, kérve, hogy tartsa meg jó emlékeztetőben egykori kollégáit. Hegedűs miniszter szeretetreméltóan válaszolta, hogy igen becses neki ez a látogatás, mert a család üdvözlését hozta. Ezentúl is megmarad testvérei közt, hisz épen most érzé ennek a meleg barátságának szükségét. Büszke, hogy a virágzó intézetnek alapításában és fenntartásában tőle telhetőleg közreműködött. Kéri is, hogy attól a díszes állástól, melyet az intézetnél elfoglalt (alelnök), ne foszszák meg, mert a legszigorúbb összeférhetlenségi magyarázat szerint is ez hatáskörével megfér. Tartásuk ezután is kollégának, s habár most már a mit ír, abból kevesebb jelenik meg nyomtatásban, mint eddig, de ne gondolják, hogy nem dolgozik.

Az újságírók egyesületének küldöttségét Hoitsy Pál alelnök vezette s ő üdvözlötte Hegedűs Sándort nagy hatásköröknek új és hazafias feladataiban. Hegedűs miniszter büszkén hivatkozott hírlapírói pályájára. A király legfelsőbb kitüntetésén kívül semmiben sem lát nagyobb elismerést, — mondá — mint azon pártatlan támogatásban és bizalomban, melylyel a hírlapok fogadták kinevezését. Ennek oka bizonyára az, hogy munkájában nőtt fel, s három évtizedi hírlapírói munkásságában megszerelte azt az érzéket a becsület és gyors munka iránt, melylyel csak egy hírlapíró bír. Megtanulta a közönség érdekei és érzelmei iránt az érzéket, melyet utasításokba, törvényekbe foglalni nem lehet, hanem a mihielyt hall közérdekű dolgot, mindjárt képes fogalmat, fíletet alkotni és megérezni, milyen hatással lesz a közönségre. Főhajtása, hogy pályatársai bizalmát és szeretetét akkor is megtalálja, mikor működését befejezi.

E családi üdvözléseket kiegészítette a református Nagypénteki Társaság küldöttsége, mely a miniszter nejenél Hegedűs Sándorné, szül. Jókai Jolán urasszonynál, mint védőasszonynál jelent meg, férje miniszterre kinevezése alkalmából. Az egyesület elnöke Kiss Áron szép beszédben méltatta Hegedűsné érdemeit, kinek vezetése alatt az egyesület szép eredményeket ért el. Ezután a női választmány nevében Csiky Kálmánné alelnök üdvözlötte Hegedűsnt, ki meleg szavakkal köszöntötte meg a küldöttség figyelmét.

Március 15-ikét az idén országoszerzte a szokott-nál nagyobb ünnepélyekkel ülik meg, mert hozzá

esetolja a kegyelet Petőfi halálának félszázados emlékeztetőt. Erre a Petőfi-társaság külön ünnepet rendez Kolozsvárra. A fővárosban sok egyesület tart március 15-ikén ünnepet, felolvasást, s megkoszorúzzák a költő szobrát. A szocialista munkások is megjelennek a szobornál a különböző szakmák zászlói alatt már most vasárnap, e hó 12-ikén, mert 15-ike munkanapra esik.

Tizenhatezer korona szegény egyetemi hallgatóknak. Még a múlt év októberében az egyetemi hallgatók azzal a kérelemmel járultak Ö Felsége elé, hogy az államsorsjáték jövedelméből juttasson az általános egyetemi segélyegyletnek, mint a szegény egyetemi hallgatók segélyezőjének. A király — a ki az ifjakat igen szívesen fogadta — megígérte, hogy az egyetemen 10,000 korona segélyt utalványoztat az államsorsjáték jövedelméből. Az egyesület vezetőségét most arról értesítették, hogy Ö Felsége rendeletéből, a sorsjáték tiszta jövedelmének egy tizedrészét, vagyis 16,000 koronát kap az egyesület.

Báró Bánffy Dezső család öröme. Báró Bánffy Dezső főudvarmester, a volt miniszterelnök, nejevel együtt e hó 7-ikén Kolozsvárra érkezett, hogy jelen legyen fia menyegzőjén, s néhány napot ott töltsön édes anyjával, öz. báró Bánffy Dánielnénál. A menyegző e hó 9-én volt. Báró Bánffy Ferenc kamarás és tartalékos huszárfőhadnagy Petrichevich Horváth Kálmán báró unitárius főgondnok leányát Ilva bárónőt vezette oltárhoz. Az anyakönyvi hivatalnál a polgári esketést délelőtt tíz órakor végezték. A fiatal párt azután a református egyház részéről Péter Antal apa-nagyfalu ev. ref. lelkész, az unitárius egyház részéről pedig Ferenc József unitárius püspök részesítette áldásban.

Az intendáns kitüntetése. A király február 26-ikán kelt legfelső kéziratával Keglevich István grófnak, a magyar kir. Operaház és Nemzeti Színház intendánsának a belső titkos tanácsosi méltóságot díjmentesen adományozta a hazai színművészet fejlesztése körül szerzett kiváló érdemei elismerésül.

Az előkelő hölgyek figyelmébe. A legizlésebb női angol kosztümöket készítenek saját műtermükben Schneller és Kozma női angol-, és férfi szabók Budapest, «Royal» nagy szálloda.

HALÁLOZÁSOK.

Boross Mihály régi magyar népies író elhunyt e hó 5-ikén 84 éves korában Sárhögárdon. A mai nemzedék már alig ösmerte az öreg urat, pedig a szomorú emlékeztető Bach-korszakban ő volt a nemzet egyik legnépszerűbb írója. Egyszerű parasztemberek voltak a szülei s ő fokozatosan emelkedett. Kántor volt, később ügyvéd lett, majd járásbíró, később Fejérmegye tiszti ügyésze és alispánja lett. Népies nyelven, jóízű magyarsággal írt elbeszélései az ötvenes években nagyon kedveltek voltak. Különösen «Boldogháza», és «András, a szolgaleány», című regényei terjedtek el mindenütt, és folyton új kiadásokban jelennek meg. Boross Endre, a Magyar Színház tagja édes atyját gyászolja az elhunytban.

Id. O'EGAN ALFRED, a tiszavidéki vasút nyug. főmérnöke, Budapestben 75 éves korában meghalt. Az elhunyt Angliából származott Magyarországra. Már atyja, ki előkelő irhoni családjaival vallásfelekezté ügyek miatt hagyta el Angliát, élénk tevékenységet fejtett ki a magyar gazdaság terén, mint Grassalkovich herceg meghitt embere. Az elhunyt főmérnök tevékenysége a hazai vasúti gépészet terén tünt ki. Klauzál miniszter 1848-ban őt bízta meg, hogy Angliában tanulmányt tegyen, hogy a dunai hajózáshoz a csavargómozgások meghonosítása és egy nagy gazdasági gépgyár föllátása lehetővé váljék. A miniszter e tervét, melynek kezdője Széchenyi

István gróf volt, az 1848—49-iki események meg-hiusították.

Öz. ERKEL FERENCZNE, szül. Adler Adél, néhai Erkel Ferencnek, a nagy zeneszerzőnek özvegye, 79 esztendő korában, meghalt Békés-Gyulán. Az elhunyt előkelő bajor művész-család sarjadéka, atyja a bajor király kamara-művésze volt. Férje oldalán igazi magyar asszony lett belőle s férjével közel ötven évig boldog családi életet élt. Férje halála után Békés-Gyulára költözött s ott hunyt el e hó 7-ikén. Halálát gyászolják: Adler György, öz. Szerényi Károlyné, szül. Adler Anna, testvérei; Erkel Rezső, Erkel Rezsóné, szül. Unger Karolin, sógor és sógorneje; Erkel Gyula, Erkel Sándor, Erkel Mária, Erkel Lajos, Erkel István, gyermekei; Öz. Erkel Lászlóné, szül. Wittmann Mária, Erkel Sándorné, szül. Szabó Róza, menyei; Erkel Sándor, Mariska, Jenő, Sárika, Rózsika, Ferencz, Ilona és Irma, unokái.

Elhunytak még a közeli napokban: VASZARY Dózsa, a pannonhalmi Benedek-rend tagja, Vaszary Kólos bíboros hercegprímás testvére 66 éves korában; 29 évig a tanári pályán, négy évig pedig mint perjel működött. — SZABÓ SZILVESZTER, Benedek-rendű pap, főgimnáziumi tanár, városi képviselő Esztergomban, 53 éves korában. — BOKOR BENŐ, a somogy megyei Kis-Bajom község érdemes ref. lelkésze, dr. Bokor József egyetemi tanár és a Pallas Lexikon szerkesztőjének testvératyja. — DOBOS MÁTYÁS kalocsai róm. kath. pap 86 esztendő korában; negyvenéves évig egy folyóban a községben működött. — HOLLÓ-LONCZI RADÁNYI MÁTYÁS föld-birtokos, Szepes megye legutolsó táblabírája, a megye bizottsági tagja, közírtéletben élt férfi, 75 éves korában Késmárkon. — MADARAS LIPÓT nyug. kir. ítélő-táblai bíró 66 éves korában Szekesfehérváron. — ZAJONGHI ELEMÉR, a vidék egyik legismertebb színésze, Nagy-Kikindán. Mint tenorista a nagyobb színtársulatokkal bejárta az egész országot s mindenütt ismerték. Budapestben a nyári színpad társulatainak volt többször tagja. — ZELESÉNYI KIRÁLY-FALVY GÁBOR, ügyvéd, Tokaj városának egyik nagytekinélyű férfa, 74-ik évében, Tokajon. — GOMBÁS JÓZSEF, Maros-Vásárhely nyug. pénztárnoka, a ref. egyháznak volt keblí gondnoka, negyvenéves korában honvéd, Maros-Vásárhelyen, 69 éves. — SOMOGYI GYULA, palini földbirtokos, Olaszországban, a Rivierán; holttestét hazaszállították és Paliban temették el. — VUCSERICS GÁBOR csurogi, bács megyei főjegyző, Temesvártól; holttestét Csúrogra szállították. — KOVÁCS MIKLÓS, nyug. kasznár, 63 éves korában, Romhányban. — A LANG-HÁZASPÁR, mint Lőcséről jelentik, negyvenkét évi boldog házasság után, február 11-ikén egy napon, a férj 73 a nő 72 éves korában elhunyt, s egyszerre temették őket.

Rogaticzai PILASZANOVICH PÁLNA, szül. báró Majthényi Helén, 44 éves korában, Pécsen. — Öz. SZEREMLEY JÓZSEFNÉ, szül. Váry Piroska, életének 54-ik évében, Hajdú-Böszörményben. Néhai férje, Szeremley József, a hajdú-böszörményi református egyháznak hosszú időn át tekintélyes és kedvelt papja, a hajdusági egyházmegyének esperese, majd az egyetemes konventnek is tagja volt; szintén nagy tiszteletben állott özvegye elhunytát öt gyermek s azok közt Szeremley Barna, kisújszállási gimnáziumi tanár gyászolja. — GAISIN GYÖRGYNÉ, szül. Hertelendy Józseka, Gaisin György cs. és kir. testőrszázados felesége, Bécsben. Holttestét Boesár közsébe szállították. — LUDHART LUDJA, a soproni születésű énekesnő, ki a Nemzeti Színházban is többször föllépett, de leginkább Londonban szerepelt, 70 esztendő korában, Párisban. — NEMESFALVI ZSUZSA BALÁZSOVICH LÁSZLÓNÉ, szül. Petheő Konstanca, Pusztá-Monostoron, életének 74-dik évében. — UDVARDI UDVARDY ZSIGMONDNÉ, szül. udvardi és kossuthi Kossuth Paula, pénzügyigazgatósági számvizsgáló neje, Pozsonyban.

Szerkesztői mondanivalók.

Mondd meg nekem. Jelentéketlen kis dal, az irodalmi színvonalat nem igen üti meg.

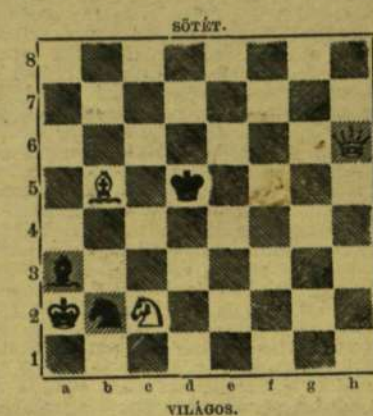
Király-hymusz. Csak a neve hymusz. Egyáltalán nincs színvonalas, csak a rögs úton jár döcögve.

Álom-ország. A közölhetők közé lehet sorozni.

Eperjes, G. L. A káposztát őseink nem ismerték, nem is ették; csak az utóbbi pár században terjedt el ezen hasznos növény a magyar nép közt. Ugyanez áll a sertéshusról is, mely Árpád királyaink idejében, sőt még a mohácsi vész táján is épen-ség-gel nem volt kedvencz eledele a magyarnak, hiszen

SAKKJÁTÉK.

2104. számú feladvány. Ernst J.-tól.

Világos indul s a harmadik lépésre matot mond.

A 2089. számú feladvány megfejtése Erlin K.-tól.

Világos.	Sötét.	Világos.	Sötét.
1. H7-e6	Kd1-e1 (a)	1. ...	Kd1-e1 (b)
2. Hd6-e4	Kel-d1	2. Hd6-e4	Kel-d1
3. Vd3-f1	Kd1-e2	3. Vd3-b1	stb.
4. Hc6-d4 mat.			

Világos.	Sötét.
1. ...	c7-d6
2. Hc6-d4	d6-d5
3. Kb5-b6	stb.

Helyesen fejtették meg: Budapest: K. J. és F. H. — Andorfi S. — Kovács J. — Kecskeméti: Balogh Dienes. — Agárdon: Gaál Mihály. — A pesti sakk-kör.

KÉPTALÁNY.

A «Vasárnapi Ujság» 7-dik számában közölt képtalány megfejtése: Három a táncz.

Felolós szerkesztő: Nagy Miklós.

Szerkesztőségi iroda: Budapest, IV., Kaplony-utca 9.

Mint kiváló gyógyvizet és óvszert rheuma, köszvény és hurutos betegségeknek, valamint hólyag- és vesebántalmaknál, orvosi tekintélyek a Salvator-Lithion-forrást ajánlják.

SENÁSY,HOFFMANN ésTÁRSA

párisi és lyoni selyemgyári raktára Budapest, IV., Bécsi-utca 4. Raktárunkon található a leghűségesebb és legnagyobb választék divatos selymeknek, csipkék és szalagok, valamint gyöngy-tüllruhák és gyöngytüllmelek-diszkekből. Fekete és színes selymeket 85 krtól 14 frt. Fouard-, Pongis- és Satin Liberty-selymek 65 krtól kezdve. Moiré, Pékin, Mousselin minden színben. — Mintakal kivánnak készséggel szolgálnak. 8093.

valamint fekete, fehér és színes Henneberg-selyem 45 krtól 14 frt 65 krig méterenként — sima, csikos, kockázott, mintázott és damaszt stb. (mintegy 240 különböző fajta és 2000 különböző szín és arnyalatban stb). Ruhák s blousokra agyárból!Privát fogyasztóknak postabér-, vámmentesen és házhoz szállítva. Minták postafordultával.

Magyar levelezés. — Svájcba kétféle levélbéllyel ragasztandó.

HENNEBERG G. selyemgyárai, Zürichben (cs. és kir. udvari szállító).

Selyem-basztruha

8 frt 65 krtól egész 42 frt 75 krig
egy teljes öltözkéhez való szövet — Tussors és Shantungs

Legjobb és leghíresebb
pipere hólgyor: a
La 6959

Különleges Rizsor
BISMUTTAL VEYITVE
CH. FAY, ILLATSZERÉSZ.
PARIS - 9, rue de la Paix, 9 - PARIS.

KÉRJEN
minden gyógyszer-tárbán, drogeriában, illat-zerkereske-
desben, fodrászúrl then csak 7739

OSAN

készítményt, ha fogai tisztántartására és konzervá-
lására tart valamit. — Ha szállítja ezen cikket még
nem tartó raktáron, úgy azonnal rendelkezze meg v. le,
mert különben abba a helyzetbe jut, hogy én szállítom
önnek az Osant költségmentesen. Teseék minden más
fogtisztító szer a leghatározottabban visszautasítani, ha
valaki Osan helyett ilyesmit ajánlana. A védjegyre és a
cízímre pontosan ügyelni szükséges.

ANTON J. CZERNY WIEN
XVIII., Carl Ludwigstrasse 6. (saját házában).
Főraktár: Török József gyógyszer-tára Budapest, Király-
utca 12. és a Nádor-gyógyszer-tár, Váci-körút 17.
Árak: Osan szárazszeneca 88 kr, Osan-fogpor 44 kr. Osan-
fogkefe 30 kr. — Orvoslág ajánlatott.

Palais hajifjító
használatával a megőszült haj
eredeti színét nyeri vissza.
A fejbőr nem festi, a ruha-
nem is foltot nem hagy, többi
előnye, hogy a hajszálakat
erősíti és hogy teljesen ár-
talmatlan. Egy üveg ára 1 frt.
Főraktár Budapest: Petri
Otto gyógyszer-tárban,
I. Attila-körút 47. Kap-
ható: Váci-körút 66. sz.,
Nádor-utca 3. és Király-
utca 36. szám alatti gyó-
gyser-tárakban is. 8045

Olesó kerítések! Olesó kerítések!

Haidekker Sándor

sodronyszövet-, fonat- és kerítés-gyára 8083

Budapest, VIII., Üllői-ut 48.

Gyárt és szállít: gép- és kézi-sodronyfonatokat, tús-
kés sodrony, pánthuzalt: erdők, vadaskertek, ba-
romi-advartok, gazdasági telkek, kertek, gyümöl-
sösök, szőlők stb. bekötésére olesó árak mellett. Nyar-
aló-, park- és erkélyrácsokat, valamint csinos és erős
kivitelű kapukat és ajtókat vaskeretes sodronyfonat
és kovásolt vasból; ugyancsak díszes virággy- és gyp-
kerítések és favédő-kosarakat. Továbbá föld- és
kavicsrostákat; magtar-ablakrostályokat; szikra-
fogókat; gabona-választóhengereket, valamint régi
választóhengereknek új sodronyköpennyel való illát-
ást.
Rostaszöveteket és fonatokat szelőlőrostákba.

Árjegyzékek és költségvetések ingyen.
Jutányos és pontos kiszolgálás!

REPRODUKÁLO-MŰINTÉZET

PHOTO - CZINKOGRAFIA
WALTZ
MANFRÉD
VILÁGOS MŰTÉPM.
KISZÁLLÍTÓ UTCA

Autótyű-
Phototypia
Chemigrafia
4-színű nyomás
Photolithografia

TELEFON 13-99
BUDAPEST, VILÁGOS-UTCA 47.

A női szépség
emelésre, tökéletesítésre és fen-
tartásra legkiválóbb, teljesen ártalmat-
lan, vegyízt és zsermentes készí-
mény a 7502

Margit Crème

Rövid idő alatt szűnhet szeplő, máj-
folt, pattanás, bőrkák (mitesser) és
minden más bőrbaj. Kisimítja a
ráncozokat és himlőhelyeket, még ko-
ros egyéneknek is ade bájos arcúkat
kölcsönöz, ára 50 kr., nagy 1 forint.
Margit hólgyor 60 kr, 3 színben.
Margit szappan 35 kr. Margit
fogpép (szappan) 50 kr.

Készítő FÖLDES gyógyszer-tára,
Aradon Deák Ferenc-utca 11. sz.
Főraktár: Török József gyógyszer-tára, Buda-
pesten, Király-utca 12.

Wachtl és Társa
IV., Régi-posta-utca 4
Egy a
Fényképészeti gép
legszébb ajándék
Passepapouts és
Rámák a legújatosabb árakon.
Árjegyzék ingyen és bérmentve.

Köhöges és rekedtség ellen
páratlan szere a rendkívül
kellemes ízű és teljesen ár-
talmatlan szerekből, u. m.
hársfavirág, hársfamez és
czukorból készült
Hársfamez czukorkák
melyeknek doboza 25 kr.

A KRIEGER-féle

TOKAJI CHINA-VASBOR

vérszegénység, sápkór, étvágytalanság gyógyítására
és gyenge gyermekek erősítésére a leghatasabb
készítmény. Kiváló sajátosságait az orsz. egészségügyi
tanács is méltatta, s ajánlására belügyminiszeri en-
gedéllyel látott el.

Egy üveg 3 frt, kis üveg 1 frt 60 kr.

Legtökéletesebb areztisztító és szépítő szer:

Akácia arez-erme 1 frt.

Akácia szappan 50 kr.

Ezen szerek utánzatok ellen törvényesen védve vannak.

Főraktár: KRIEGER GYÖRGY

Korona-gyógyszer-tára, Budapest, VIII., Kalvin-tér.

Kaphatók a gyógyszer-tárakban.

Vérszegények és lábbadozók

Serravallo Chinabort
vassal lgyanak
1/2 liter ára
1 frt 20 kr.
1/2 liter ára
2 frt 20 kr.

Készítő Serravallo gyógyszer-tár Triesztben.
Pompás írá, a miért a gyermekek is igen szívesen isszák.
Sokszor kitüntették, Minden gyógyszer-tárban kapni.

6 arany,
18 ezüst
érem.

30 tisztelet
és előismerő
okmány.

Kwizda Fluidja

A kigyó
védjegyvel.
Régi jóhírű dieteti-
kus c. amellikus szer
(bedörzsölésre) az
emberi test izmai-
nak és inainak erősi-
tése ére.

Turista-
fluid.
Erdőmelyesen hasz-
nálna turisták, ke-
rékpárosok és lo-
vaglók által nagyobb
török utáni erősi-
tése és erőtgyűjtése.

1/2 palackz
ára 1 frt.

1/2 palackz
ára 60 kr.

Csak a fenti védjegyes a valódi. — Kapható minden gyógyszer-
tárban. — Főraktár:
Kreissapothek, Kornenburg (Bécs mellett).
A név, rajz és csomagolás törvényesen védett. 7639

Fekete
Selyemkelmék
legsolidabb festések, a jó viselhetőség és tartósságért
jótállással. Közvetlen elárúsítás igazi gyári árakon,
magánosok részére portó- és vámmentesen, a házhoz
szállítva. Ezer meg ezer előismerő írat. Minták fehér
és színes selymekből is, bérmentve.

GRIEDER ADOLF ÉS TSA
királyi szállítók
selymek-gyárak szövetsége Zürich. 7780

MATTONI-FÉLE
GIESSHÜBLER
legújatosabb égyényes
SÁVANYU-KÚT

A női szépség
fentartására és emelésére a legkiválóbb szer:
Cornelia-arczkenőcs

(törvény által védve). 7708
mely az arcznak ade, meglepően tiszta fiatalos szint köl-
csönöz a mit semmi más szerrel előzni nem lehet
Kiváló szer: májfoltok, szeplők, pattanások, pórszemek
(mitesser), túlvörös arc és a bőr minden tisztatlansága
ellen, a sárga vagy barna arezről való fehérré teszi.
Egy kis téglát ára 1 korona. Egy nagy téglát
ára 2 korona. — Ezen közkedvelt szer kapható:

LESZKOVÁČZ MILETA
„KORONA“ című gyógyszer-tárban
Ó-Verbász (Bácska), 150.
Poetaj megrendelésnél finom pondérok, szappanok
és illatszerek házhozszállítását ajánlatnak.
Viszonteladók keresteknek.
Főraktár Budapest: Török József gyógyszer-tára, Király
utca 12. és dr. Egger Leo gyógyszer-tárban Váci-körút 17.

MINDENÜTT KAPHATÓ
A RÉTHY FÉLE
RETHY FÉLE
PEMETEFÜZKORKA
legjobb
rekedtség
köhögés és
hurut ellen.
1 doboz ára 20 kr., 2 doboz bérmentve 1 frt 20 kr.
Szállítás:
RÉTHY BÉLA gyógyszer-tár Békés-Csabán.

Több mint
50 év óta sikerrel használtatik!
Az
Eszéki Spitzer Kenőcs
és az
eszéki Salvator szappan
Valódi minőségben csak
mint eddig, eszentul is
VÉDJEGY. 8077

Eszéken, felsőváros.
DIENES C. J.-féle
gyógyszer-tárban
készül és megrendelhető. — Szeplőket és máj-
foltokat valamint az összes bőrtisztatlanságo-
kat biztosan eltávolít.
1 téglát valódi Spitzer kenőcs ... 35 kr.
1 üveg valódi Spitzer mosdóvíz ... 40 kr.
1 darab valódi Salvator szappan ... 50 kr.
1 téglát kézpaszta ... 60 kr.
1 doboz valódi Lyoni rizsor 3 színben 50 kr. és 1 frt.

Figyelemztetés. Csak akkor valódi, ha a
fenti törvényileg beiktatott védjeggyel el van-
nak látva és keretik a t. közönség csakis Dienes-
féle eszéki kenőcsöt és szappant kérni és elfogadni.

Főraktár Budapest:
TÖRÖK JÓZSEF úrnál
Király-utca 12.

12. SZÁM. 1899.

BUDAPEST, MÁRCZIUS 19.

46. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és / egész évre 12 frt
POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt / félévre — 6

Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG / egész évre 8 frt
félévre — 4

Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK / egész évre 5.—
félévre — 2.50

Külföldi előfizetésekre a postai
meghatározott vidéki és csatlalód.

SZÉLL KÁLMÁN ÉS CSALÁDJÁ.

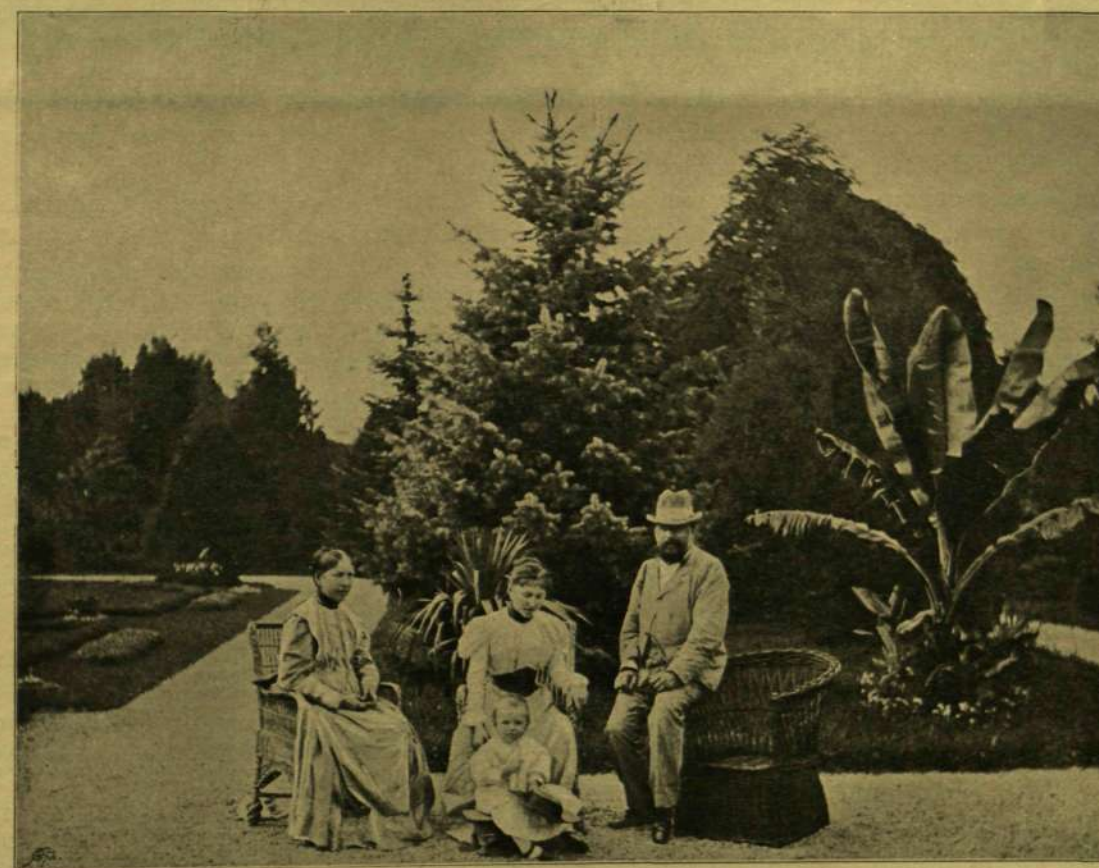
A KÖZLELT KIMAGASLÓ férfinak magánélet
mindig nagy érdeklődést kelt a közön-
ségben, mert otthonában, családja és
kedvesei körében nyilvánulnak igazán az egyén
jellemvonásai. És a legnagyobb rokonszenvet
az kelti, ha a kiváló egyéniségeknek a nyil-
vánosság előtt kifejtett működése magánéletök-
kel nemes összhangban van.

Kormányunk mos-
tani fejének, Széll Kál-
mán miniszterelnöknek
köz- és magánéletét
ilyen összhang jellemzi.

Édes atya, Széll Jó-
zsef, a Hertelendy csa-
lád révén Deáknak ro-
kona, már a pozsonyi
és később a pesti or-
szággyűlésen Deáknak
követtára, jó barátja
és politikai irányának
hű támogatója volt.
A többek között tagja
volt az 1866-ik évben a
közös ügyek tárgyában
javaslat készítése vé-
gett kiküldött híres hat-
vanhetes bizottságnak,
s itt a balközép ellené-
ben sikra szállott Deák
eszméi mellett, a me-
lyeket később nyilván-
os ülésben is védel-
mezett. Széll Kálmán
maga is már serdülő
ifjúkorától fogva is-
merte Deák Ferenczet.
S Deák mozdította elő
frigyét azzal a családdal, melynek éveken át
gondozója és őrzője ő vala: Vörösmarty Mihály
családjával.

Az 1848—49-iki események sulya alatt sokat
szenvetett nagy költő tudom napjaiban Deákra
bízta családját. «Nem tudom, mi lesz belőletek»,
mondá könnyező nejének, de «bármilyen sors érne,
forduljatok Deák Ferenczhez, őnem fog elhagyni.»
Halála után Deák lön gyermekei gyámja, a kik
közül akkor még a legidősebb is alig volt túl a
gyermekkoron. Mint atyjuk jó barátja, szíve egész
melegével örködött fölöttük, irányítva neveléső-

ket és soha nem lankadó figyelemmel kísérve
fejlődésüket. Állandó öröme volt a sikerben,
melyet velök elért. S hogy Vörösmarty gyermekei,
Ilona és Béla, milyen érzéssel viseltettek gyám-
atyjuk iránt, annak legszebb bizonyosága Deák
Ferencnek halála után nyilvánosságra jutott
egyik levele, melyben írja, hogy mihelyt Pestről
szabadulhat, hozzájuk siet, «örömet, enyhülést
keresve ott, hol annyi szíves szeretetet talál,
minél többet sehol máshol.»

Széll Ilona amateur-fényképe után.

SZÉLL KÁLMÁN ÉS CSALÁDJÁ A RÁTÓTI PARKBAN.

A család egy jó ismerőse, beszéli, hogy 1866
télén nem mindennapi föltűnést keltett egy
pesti házi bálon Deák Ferenc megjelenése.
Tudta, hogy ott lesz a gyámleánya és meg
akarta lepni. De jelenléte zavart is okozott,
mert a fiatalság — az akkori fiatalság! — szíve-
sebben kívánta hallgatni Deákot, mint lejtteni a
táncot, mely már egészen szünetelni kezdett,
míg az öreg úr ismételt serkentésére ismét meg-
indult.

Lónyay Menyhért akkori pénzügyminiszter
1867. szeptember 12-én Bécsből igen fontos

ügyben levelet írt Deák Ferencnek és azt Halász
Imrével, miniszteriuma egyik hivatalnokával
küldötte el hozzá Pusztá-Szent-Lászlóra. Halász
ezen útjáról többek között ezeket írja: «Deák
azt jegyezte meg, hogy épen jókor jöttem, mert
ha egy nappal később jöttem volna, nem talál-
tam volna otthon. Holnap, úgy mondotta, utazom
Pestre, hol Széll Kálmán tartja esküvőjét Vörös-
marty Ilonával, gyámleányommal. Kérdezte
tőlem, ismerem-e Széll Kálmánt? Mire azt vála-
szolám, hogy igen is

ismerem, hisz a jogot
egy időben végeztük a
pesti egyetemen. Hozzá-
tevé, hogy Széll Kál-
mánt az egyetemen úgy
ismertem, mint igen
komoly, majdnem zár-
kózt természetű fia-
tal embert, ki nem igen
érdeklődött kortársai
frivol mulatságai iránt,
hanem szorgalmasan
hallgatta az előadás-
okat és sokat tanult
nemcsak az egyetemi
tantárgyakból, hanem
ezeken kívül is. Lát-
tam, milyen jól esett
az öreg úrnak, hogy
egy teljesen pártatlan
egyéntől oly kedvező
véleményt hallhat a fia-
tal völégényről.»

Szép és bájos felesé-
gét, a kit mindazok, kik
szerencséséjük köze-
lébe juttat, a legneme-
sebb és legfenköltebb
lelkű nők közül való-

nak mondanak, Széll Kálmán Rátótra vitte,
a hol akkor szolgabíró volt. Az öreg úr pedig attól
fogva, hogy sógora, Oszterhuber József 1868-ban
meghalt, többé nem Pusztá-Szent-Lászlón, ha-
nem Rátóton töltötte az egész nyarat. Később
Széllék Pesten is, egész Deák haláláig együtt
laktak vele az egyetemteri gr. Hadik-féle ház-
ban, azt az egy nyarat kivéve, mikor az öreg úr
a Városligetben Nedeczkyknél, szintén roko-
nainál tartózkodott.

Széll Kálmán házasságát egy gyermekkel
áldotta meg az ég, Ilonával, a ki 1897-ben a régi